

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianaee, 1661

Liber Tertius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62953](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62953)

notiam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti unus tantum substitutus erit, is ea bona, vel et alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedere iuxta causam de bonis Ecclesiasticis, facere elemosinam. h. d.

Item autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum conficere possunt, consuetudinis tamen est non impedire, ut de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui viventi servierint, siue sint consanguinei, siue extranei, aliquis iuxta servitium meritum conferant, non testamenti ratione.

Patet quod tantum legere de bonis Ecclesiasticis, quantum continetur Ecclesiasticis. h. d.

Item si tantumdem de proprii Juris facultate contulerit Ecclesie, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, legatum sufficitur.

Clerici possunt testari de his, que acquisiverunt non intuitu Ecclesie. h. d.

De his vero, que aut paternae successione, vel congnationis intuitu, seu consanguineorum, vel ami-

a. Ca. adiac. ext. de test. b. Equia no. ext. de test.

corum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad clericos pervenerint, libere testari poterunt.

Clerici ingenui defunctis successibus ab intestato succedunt in totum Ecclesia. h. d.

Quod si decesserint intestati, nec aliqui fuerint inventi, qui iure cognationis ipsa succedere valeant, si ingenui gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid presumere licebit.

Dono frui promissus ad sacros ordines ab intestato decedentis dividitur in quatuor partes, ut hic. h. d.

Item si servus ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea accesserit insecutus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit, sed ejus peculium in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesie, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si non sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in usum Ecclesie diligenter distribuet.

a. Can. 2. ext. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER TERTIUS.
DE JUDICIIS, ET ILLORUM
DIVISIONE.
TITULUS PRIMUS.

Quid sit iudicium, & quid causa, hoc dicit.

RESTAT, ut videamus de iudiciis. **IV-** DICIVM est discussio causae, quae fit in foro coram iudice: **CAUSA** vero est origo negotii, & materia iudicii.

Qua sunt iudicia secularia, & qua Ecclesiastica. h. d.

Prima divisio iudiciorum haec est, quod aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quae coram iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica vero sunt, quae coram iudice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus primum imperialiter orbis regitur. **A**uthoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Unde sicut civium legum non nisi civilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticum iudicium iudex est administrator.

Laicus a laico coram seculari iudice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis vel similis: & laicus impetrata ad iudicem Ecclesiasticum non tenetur. h. d.

a. Ca. si quis ext. de majori. & obi.

LAICUS ergo à laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendus erit: quod usque adeo obtinet, ut etiam si alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetraverit, irritae sint & inanes. Si tamen causa sit huiusmodi, quae ad Ecclesiasticum forum pertinet, qualis est matrimonii, usurarum, perjurii, & similes, licet inter laicos disceptatio sit, iudex Ecclesiasticus ad eundem erit. Idem juris est, si vel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilis personarum Ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

Clerici habent privilegium, ne coram iudice laico conveniri debeant, cui non potest ulla poenitentia renunciari. In iudicium tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diaconum. h. d.

PATI è ratione tam Milevitaniensi, quam Carthagenensi Concilio constitutum est, ne clerici clericos relictio suo Pontifice, ad publica iudicia, sub poena depositionis & amissionis proprietarum jurium petrahaant: cui

a. Can. licet. & ca. si quis ext. de foro compe. b. Cf. dilig. ex. de foro compe.

beneficio, cum non sit personale, sed collegio ecclesiastico indultum, passionibus privatorum, aut juramento illicito derogari non potest. In iudicem tamen non suum si is persona sit ecclesiastica, & Episcopi dioecesei consensus accesserit, clericis consentire poterunt.

Quod si inter clericum & laicum contentio sit, ut cognoscamus, utrum ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei contenti partes sustinet. Nam si clericus, apud ecclesiasticum forum: si laicus, apud secularem erit agitanda causa: cum a generale sit, ut actor forum rei sequatur. Cavendum b erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quod si fecerit ab ecclesia, cui injuriam irrogare noscitur, tandiu sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquentem captus praeferatur clericus, utrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus vocato iudice seculari, h. d.

Debitari tamen contingit, si iudex laicus e delinquentem captum detineat, & si is se clericum asserens, ad curiam ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa ecclesiastica tanquam clericum reperiatur, si iudex laicus illum esse clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contenta, quis fit huius dubitationis legitimus futurus iudex? Et cum de re ecclesiastica & spirituali sit controversia, ad iudicem ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinet. Iudex tamen secularis, vel alius, cuius inter sit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquentem captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici ecclesiastico, h. d.

Sed si notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi privilegio gaudere debet, aut ipse pro clerico communitur habeatur, statim ante ullam de clericatu cognitionem ecclesiasticam restitendus erit.

Tali quis praesentatur, in quali habitu reperitur aliquandiu contentus, h. d.

Dem a dicendum erit, si ante deprehensionem pro clerico publice se gerens, tonsuram & clericales vestes defrens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualem eum demonstrat habitus, praesumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur praesumptio orta ex actu habente tractum temporis, h. d.

Aliud e observandum, si ante quam deprehenderetur, publice se pro laico gereret, & quasi laicus communitur habeatur: nam quamquam deprehensionis tempore in habitu clericali reperitus fuerit, ob praesumptionem, quae adversus captum ex praecedenti laicali habitu delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus iudicis penitus conquiescet.

Secunda iudiciorum divisio, quod quaedam sunt ordinaria, & quaedam extraordinaria: & quis sit iudex ordinarius, h. d.

St & alia divisio iudiciorum: nam ecclesiasticorum quaedam sunt ordinaria, quaedam vero extraordinaria, sive delegata. Iudicium ordinarium est, quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, universalem jurisdictionem exercere potest, ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem a Rege, vel Principe, Consuetudine, vel Universitate. Igitur cum Episcopus in tota sua dioecesi jurisdictionem ordinariam nunciat habere, poterit in quolibet loco suae dioecesis non exempto per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quae ad ipsius spectant officium, liberè exercere,

a Canon. cum sit. extr. de foro compe. b C. conquestus d. tit. c. Cf. iudex. de sentent. excom. in 6. d. d. c. si iudex. 4. idem. de sentent. excom. in 6. & d. c. si iudex. 5. non sit. de sentent. excom. in 6.

& cum opus fuerit, auxilium publicum implore. *Quid sit iudicium extraordinarium, & qui laicus delegatus, h. d.*

Extraordinarium sive delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo qui demandat potest, causa committitur. *Non solum Princeps, sed etiam alii Ordinarii ipsius iuris licet delegatus Princeps sit magis privilegiatus, h. d.*

Possunt autem jurisdictionem mandare, non solum Princeps, verum etiam alii Ordinarii. In tantum in Principe mandatur, ceteris longe praestat: nam de illis ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit iudiciali, renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi e, & contra ipsum ordinariū procedere potestatis in ceteris delegatis non obtinent.

Delegatus a Principe regulariter non patitur quomodo, in comparatione personaliter h. d.

Non d. tamen in civili iudicio alteri parti, in eam se personaliter comparcat, habere potest: nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniae evadenda, vel alia iuris necessitas partes eorum erigi iurata praesentat.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi per se iuramentum h. d.

Ed nec omnibus promissus vices suas demittit potest, sed illis dimittat, quibus auctoritate summorum sedis Apostolica, vel legatorum episcoporum committuntur, hoc est, non nisi dignitate praedicta, variorum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonice.

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in personam non fuerit adjecta clausula. Quod si omnes, non vales promissus formaliter procedant: scilicet si talis clausula fuerit adjecta, non potest procedere potestatis, si constet aliquem non posse, vel subdelegari, h. d.

Item mandari potest jurisdictione, tam una quam pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandari licet adjecto eo, quod si omnes interesse non possint, non recipi exequantur, nisi simul omnes concurrens procedant, quidquid aliqui fecerint, nullam vim habebit effectum. Planè si is, qui interesse non potest, vel Capitulum vel alii vices suas commiserit, petente res scripta ad adjectum sit. Nam nec impeditorum collegiorum delegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratam habendum erit. Hoc rancore in decessum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, qualem vel interesse non posse, vel omnino non legitime cogendi alioqui procedentes nihil agant.

Si unus ex pluribus delegatus rogatum inducatur, non possunt se circummittere, nisi ex causa h. d.

Porro uno illorum commisso negotium habente, alii ulterius se intrinicare non poterunt, nisi firmitate, vel alia iusta causa illam, qui causam prosequi inceperit, contingerit impediri, aut idem molari, vel alio modo in eo procedere recusetur.

Iurisdictione perpetua per unum, iurisdictione perpetua quod omnes h. d.

Iurisdictione s. vero per unum vivo mandante perpetua, quoad omnes condelegatos iudices perpetua intelligitur.

Delegatus debet diligenter servare suam mandata, & non committere, confitetur omnia commissa, per quae potestatis ad h. d.

Sed si vni, sive pluribus, sive a Principe, sive ab alio mandata fuerit jurisdictione, mandari non potest.

a C. in fi. extr. de off. ord. b C. si per eum de off. leg. c. C. si iudex. extr. d. tit. d. C. de iud. in 6. e. C. si iudex. extr. d. tit. d. C. de iud. in 6. f. Canon. p. l. d. de off. deleg. in 6.

97
 penes custodienda erit : nec aliquid contra quam sibi
 mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè ju-
 risdictione impeditur, vel in iudicium venire detrectan-
 tes delegatus à Principe Ecclesiastica districtione, etiam
 si literæ commissio- nis id non continent, coercere pote-
 st, vel pro delicti & causæ qualitate, secundum arbi-
 trarium suum, si certa pœna à Canonibus non exprimat,ur,
 nullitate : quia ex eo, quod alicui causa committitur su-
 per commissis, quæ ad causam ipsam spectare nescun-
 tur, penam recipi potestatem.

*Penam illis exceptionibus admittit delegatus, nisi verba rescripti
 penam contrarium h. d.*
Rationabiles & quoque & honestas exceptiones, & à
 Rationabiles non abhorrentes, licet id expresse man-
 dato non comprehendatur, admittit : nisi, quod nulla
 debent exceptiones admitti, literis expressam fuerit.

*Delegatus habet jurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta
 delegatio post imperatoris rescriptum, licet rescriptum de eo non sit
 mentionem h. d.*

Ed est literæ adversus Titium ab Apostolico im-
 peraveris, & is, ut mandatum eludat, ante quam lite-
 ra ad iudicium datum perveniat, vel etiam postea ante
 quam citetur, de possessione, de qua controversia vestitur,
 commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese
 ingressus, poterit delegatus cogere, ut coram se juris pa-
 riam equitatis : nec quod rescriptum contra Titium im-
 peratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim o-
 mni venditio, cessio, & alienatio iudicii mutandi causa
 facta, utroque iure prohibetur : alias delegata jurisdictio
 et per ipsa rescripto non comprehendas, etiam ipsi vo-
 luntibus, prorogari non potest.

*Mandatum Apostolicum ex causa potest. executioni mandari,
 etiam in alia loca ab expresse in mandato. h. d.*

Similitudine statutum est, ut si is, per quem ab A-
 postolica sede certo loco inquisitio, vel quid aliud ex-
 peditur mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, con-
 tra quem inquit, vel procedi mandatur : vel fautorum
 eos loco secute mandatum executioni mandari ne-
 queat, ad id exequendum locum securum & idoneum e-
 legere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude
 quemodam reportet. Quinimo idem faciet, si alia
 probabilis causa subit, propter quam in loco decreto
 periti commode nequeat, quod mandatur : ne tali
 periculi impeditur commingit mandatum Apostolicum, vel
 iustitiam.

Delegatio sibi revocatio jurisdictio- nis integra. h. d.

Quoties autem delegatio multis modis : puta revoca-
 tione, morte, impotentia delegati, executione senten-
 tiæ, propria pronuntiatione, temporis fluxu, recusatio-
 ne. Revocationes, cum is, qui mandavit, jurisdictio-
 nem antequam is, cui mandata fuerit, ea uti coeperit,
 mandatum revocat : cum eo casu jurisdictio in eum effi-
 ciat, transire non censetur.

*Morte tam delegantium, quam delegatorum sibi datur
 et si non ex parte delegati moriatur, ad huc sibi datur
 delegatus, nisi aliud expresse sit in rescripto, vel sub nomine digni-
 tatis facta sit delegatio h. d.*

Morte extinguitur delegatio, tam ejus qui mandavit,
 si se integra decefferit, quam etiam eorum qui de-
 legationem susceperunt : quod quidem adeo obtinet, ut
 si pluribus iudicibus datus unus rebus eximatur huma-
 nis delegatio etiam quoad superstitis expiret : nisi aliud
 in delegacione comprehensum fuerit, aut sub dignitatis
 nomine non proprio facta fuerit.

Morte et obsequia a quædam non tenentur integra. h. d.

Can. pratorum in fin. ext. d. d. tit. b. Can. ex parte. C. d.
 de offic. deleg. c. Can. & 2. ext. de alie. iud. r. d. Ca.
 per in fin. ext. de offic. del. c. Can. statum de offic. del. in d.
 Can. quamvis de offic. del. in s.

Questum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quo-
 ties eum abesse a contigerit, vices tibi suas commi-
 serit, an si rebus eximatur humanis, commissum tibi
 negotium libere valeas diffinire? & cum tunc quoque
 censetur abesse, rescriptum est, si illo vivente jurisdictio-
 ne uti ceperis, posse te non secus, ac si viveret, & abes-
 set, in negotio procedere. Idem juris est, si tibi vi-
 ces sub ea forma committat, donec eas revocandas du-
 xerit.

*Delegato permissum impedimento delegati, tam juri quam
 facti. h. d.*

Ed est delegatus mortuus quidem non fuerit, ita ta-
 men impediatur, ut omnino delegacionis negotio in-
 teresse non possit, extinguitur delegatio. Impedimen-
 tum autem intelligitur, tam juris, quam facti. Iuris, ut si
 si infamis factus, aut alio legitimo impedimento dete-
 nus fuerit. Facti, ut si inevitabili necessitatis articulo,
 puta infirmitate, præpediatur.

*Jurisdictio delegati à Principe expirat per executionem senten-
 tiæ. h. d.*

Idem juris est, si delegatus à Principe per se, vel per a-
 lium sententiam executioni mandavit, vel mandati
 præcepit. Tunc enim ejus jurisdictio cessat, quia semel
 est officio suo functus.

*Si iudex delegatus pronunciat si iudicem incompentem : ex-
 pirat jurisdictio. h. d.*

Item c. si iudex delegatus interloquendo pronuncia-
 verit se super aliqua causa procedere non debere, usque
 adeo jurisdictionem amittit, ut etiam ex litigatorum
 consensu illam reassumere non possit.

*Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat, ju-
 risdictio. h. d.*

Ed est & cum causa intra certum terminum deciden-
 da committitur, termino transacto mandatum expirat,
 nisi tempus communi partium consensu prorogatum fue-
 rit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices
 literas recepisse contigerit.

*Potest qui conveniri vigore literarum posteriorum, etiam non
 factentium mentionem anteriorum, quasi adversarius impetravit,
 sed per annum non fuit usus. h. d.*

Non ab simili ratione constitutum est, ut si quis A-
 postolicas literas impetrans infra annum, postquam
 iudicium copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis uti di-
 dulerit, auctoritate posteriorum literarum, quas postea
 forsan ejus adversarius impetraverit, conveniri valeat, licet
 in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

*Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspensus
 postulat et pronunciat. h. d.*

Recusatione quoque extinguitur delegatio : quod eo
 casu accidit, quo iudex datus altero litigatorum pe-
 tente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab
 iudicio removendus pronunciat : utputa si, si iudex da-
 tus dicitur dominus litigantium, aut consanguineus, aut
 advocatus, aut cum altero immodicam contraxisse
 familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem ap-
 pellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem per-
 venisse.

Qualiter cognoscatur et expeditur causa suspensio. h. d.

Recusationis autem causa varie cognoscitur, g. nam
 si contra unum ex duobus ab Apostolica sede dele-
 gatis suspicionis causa proponatur, siquidem illa clau-
 sula apposta sit, Quod si ambo interesse non possunt, alterius
 causa procedat : eorum non recusatio con iudice expedienda
 erit. Vbi vero non est dicta clausula in rescripto, de-
 bet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Grego-

a. Ca. si delegatus de off. del. in s. b. Ca. suspiratus. ext. de re-
 scripto. c. l. significantiu. ext. de off. deleg. d. C. de caus. ex-
 de offic. deleg. c. Can. fransum. & c. per dom. ext. de rescripto.
 f. C. causam qua. & can. in fin. ext. de offic. deleg. g. c. si con-
 tra. de off. deleg. in s.

riana constitutione latius continetur. Cum autem delegatus Episcopi recufatur, recufationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recufatur, sit alleganda.

Judicium summarium est, in quo subtile ordinis iudicariis observatione pratermissa proceditur. Ordinarium & solenne est, in quo series iudicaria tele observatur. h. d.

Veritas iudiciorum tria divisio hinc est, quod quaedam sunt summaria, quaedam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtile & solenni ordinis iudicariis observatione pratermissa proceditur: ut sunt a causa electionum, provisionum, matrimonii, usufructum, & similes, in quibus nec solennis libelli portio, vel litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura judiciali proceditur. Itaque de his iudices, etiam tempore feriatarum ob hominum necessitates indulgentiam cognoscet, & litem, dilationes imputando, exceptiones, & appellationes dilatorias & frustratorias repellendo, quanto poterit, facit brevior, prout hinc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latius continetur. Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine servato proceditur: ut puta, libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius visuri sumus.

DE PROCURATORIBVS. TITVLVS II.

Iudicia exercemus per iudices, & per procuratores, vel syndicos: & quos procuratores non species. h. d.

Expositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, urvideamus, per quas personas illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia non solum per nos ipsos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus h. est universitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum duo sunt species: alii enim dantur ad iudicia, alii ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constituitur potest paterfamilias, & filiusfamilias: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos XVII. ad iudicia filium natum vixintiquing. h. d.

Proest autem ad iudicia non solum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias e nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam aetatem compleverit. Licet enim quis post XVII. annum procurator ad negotia licite constituitur, ad iudicia tamen, nisi major XXV. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos XIV. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

Liud tamen juris est in principali: nam si is ad quartumdecimum aetatis annum pervenerit, in causis beneficiis, & aliis spiritualibus, nec non ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimumquintum aetatis annum natus esset, nec e ulla patris potestate, vel voluntatis erit habenda ratio: quamquam alias regulariter filiusfamilias sine patris assensu in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

Quod si quartumdecimum annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere poterit, sed vel per Episcopum, vel ejusdem officialem ad has lites curator sibi dandus erit: vel si major in-

a Clem. 2. de iud. & Clem. septi. de verb. signif. b. ext. de syndi. c. Can. qui generaliter s. i. & seq. eo. in 6. d. Can. si de iud. in 6. e. Can. si. in huiusmodi de iud. in 6. f. Can. fin. s. si vero, de iud. in 6.

fante fuerit, cum autoritate alterius eorundem potentiorum constituitur poterit.

Delegatus sedis Apostolicae in causis que aguntur inter se pro minori quatuordecim annorum, potest tamen curam habere, vel autoritatem constituendi procuratorem. Et cum in eo prohibetur potest esse procurator. h. d.

Quinetiam a Apostolica sedis delegatus, de oblationibus veniendis fuerit, vel curatorem daret, vel procuratorem constitueret, autoritatem prelati poterit. Constitui autem poterit non solum clericus, verum etiam laicus Regulariter h. enim omnis, qui non prohibetur ab procuratoris officium idoneus habetur.

Si duo dati sint procuratores in solidum, occupatio vel conditio, nisi mandatis sit comprehensum, non tenentur: per nisi solidum altero non valeat, vel natus proficiat, prout ab altero negotium suscipere, nisi si, qui non facit procedit non potest. h. d.

Et tam unus, quam plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen e duo sint, non dicitur quod in solidum sint procuratores, constitutus unus sine altero non admittitur: sed, si in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium prius occupaverit. Et dominus litis factus alterum excludit, nisi constitutus fuerit, quod occupantis conditio melior esse non debet. Tunc enim si eum, qui occupavit, aut legitime impediti contingat, aut prosequi forte nolis, poterit alter experiri ab alio inchoatum suscipere se persequi, tamen ab alio alius non fuerit substitutus.

Procurator constituitur etiam ad ea, que specie mandati exigunt, non potest explicare ea, que cupit mandati finem nisi in prioribus sit facta expressa aliquorum articulo speciale mandatum exigentium: qui constitutum expressis potest exequi procurator. h. d.

Ed five unus sit procurator, five plures, fieri mandati diligenter custodiendi erant, uterque idem in generaliter d. quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator sunt, et in generaliter huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigunt, admitti non debent, nisi illud articulum generale quorundam articulo specialis mandatum exigentium subsequatur expresse: prout etiam de iurjurandum deferendi. Tunc enim de hoc expresse mandatum complectetur.

Mandatum non completitur, quia fin in iudicio expressa. h. d.

Rimina e tamen vel defectus in personam vel in ve ejus, cuius favore, vel faciente, vel iure facta est provisio, non huiusmodi generalitatis, vel expressa obtentus, opponendi facultas competet, nisi huiusmodi in mandatis habet: Nam huiusmodi generalis mandatum graviora, vel majora, quam in ipso mandatum sint expressa, non complectuntur.

Procurator ad negotia hiberna est quatuordecim annorum. Procurator vero ad iudicia substituitur filium natum in expressa. h. d.

Ed e illud non est omittendum, quod licet procurator ad negotia sit liberum sit aliam quatuordecim annorum constituitur, iudicario tamen e minime id curatorem aut lites fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel domino substituti fuerit concessa potestas: qui tunc etiam non expressam personam poterit in procuratorem eligere.

a C. fin. de leg. de iud. in 6. b. Can. ad iud. in 6. c. Can. qui ad agendum in 6. d. Can. qui ad agendum in 6. e. Can. si. de iud. in 6. f. Can. si. de iud. in 6. g. Can. si. de iud. in 6.

100
101
Regularetur in causa criminalibus non potest intervenire procurator. h. d.

Notamen in omni iudicio procurator intervenire non potest. In criminalibus a enim causis neque acculator, neque accusatus, nisi per se ipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi si vel ab illudri propulanda si iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra acculatorem sit excipiendum, aut de levi crimine tractetur, aut si de gravi agendum sit, civiliter agatur.

Cetero et monachi non possunt esse procuratores nisi propria Ecclesia, urgente necessitate et superiorum iussu. h. d.
Ed nec omnes ad procuratoris officium temere admittendi debent. Ideoque Episcopus & universi sacerdotes, cum ad solam Dei laudem, piurumque operum actiones sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludendi est. Idem quoque obinet in monachis: nam & illis, cum solitariam vitam degere profiteantur, a forensi negotio, ac litigiosum moveri convenit. Planè monaste in exigente utilitate, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procuratoris officium accedere non prohibentur.

Quod regularetur coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h. d.

Distincti quoque officium clericis, qui stipendiis subsistentur Ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel Ecclesie suae prosequuti fuerint, vel si nisi urgente necessitate pro conjunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

Accommunicatus nec propria nomine, nec altero possunt esse in iudicio nisi ad defensionem. h. d.
Hic vero, qui excommunicationis vinculo innodati sunt, non solum procuratoris nomine in iudicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio: actorem impugnant, excommunicato reo legitime defensionis copia non est admittenda.

Procurator universitatis, an qua sine excommunicatione, non potest apud nos appellari, nisi tribus casibus. h. d.

Ed bellè dubitari contigit, an universitatis si aliquis procurator ex eo repelli debeat, quod majores & iudices, per quos eadem universitas regitur, tempore, quo in iudicium fuit procuratoris officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cum non recipiuntur auctores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procuratoris nomine expressi, vel aliter eorum auctoritate procuratoris institutio facta fuerit, aut ipsa universitas excommunicationis sententia simul cum eisdem procuratorem constituisset.

Procurator revocari potest expressè, & tacite, pòd si demum per se incipiat causam tractare. h. d.

Quamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, revocet, sive expressè, sive etiam tacite. Unde & si Titium simpliciter procuratorem constitueris, in iudicio procuratoris nomine esse coepit, deinde, sive ante litem contestatam, sive post, ad causam ipsam venias, non uti ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem revocare censuris: nisi quod non animo revocandi factus, vel expresse professus fueris, vel ex aliquibus apparibus conjecturis.

Cetero procedens subsequenter limitas & interpretatur. h. d.

Ed eandem Titium sub ea forma quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris, & postea

a. l. m. c. r. m. g. g. l. m. c. v. n. e. u. s. t. e. d. e. a. c. c. u. s. b. c. a. b. s. e. n. t. i. a. s. i. n. t. e. r. v. e. n. i. t. i. s. e. x. t. e. r. n. e. c. l. e. r. v. e. l. m. o. n. a. c. h. d. c. a. n. m. o. n. a. c. h. 16. q. 1. c. 2. g. m. s. i. f. c. a. t. e. x. t. d. e. p. o. s. t. g. c. f. m. e. x. t. d. e. p. o. s. t. h. c. i. n. t. e. r. v. e. n. i. t. i. s. e. x. t. d. e. j. u. d. i. c. i. c. f. e. o. i. t. e. x. t. k. c. f. q. u. e. m. 4. s. i. n. a. z. i. m. o. l. c. f. i. q. u. e. m. i. n. p. r. o. c. e. s. s. i. t. i. n. 6.

modum per te ipsam causam tractes, non propterea tamen procuratorem revocare videris. Quinimo Titius, quodcumque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

Procurator si substituit, non potest substitutum revocare, nisi & revocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substituit in una causa, non prohibetur in alia se intromittere. h. d.

Hic autem de revocatione domini sunt intelligenda. Nam si a procuratore tuo a alius procurator legitime substituitur, post mandatum susceptum, etiam si eo substitutus usus non fuerit, ab illo revocari, nisi etiam potestas revocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cum ad plures, vel ad omnes causas, Titium generaliter procuratorem constituisset, in una vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minime prohibetur.

Alia cum procurator revocato, donec ignoratur revocatio, tenent. h. d.

Ad hanc etiam admonendi sumus, quòd si ignorante iudice, vel adversario, post contestatam litem mandatum revocatum fuerit, ratum esse debet iudicium, in quo quis post ignoratam revocationem quasi procurator veritatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem revocatum non tenet, licet revocatio non venerit ad votitiam partium. h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur. Nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antequam contrahat, à domino revocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, revocationem huiusmodi penitus ignoraverint, nullius momenti penitus existit: cum illius consensus defecerit, sine quo firmatorem habere non potuit.

Alia iudicis post revocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

Quòd si scientibus iudice & parte mandatum revocatum fuit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem revocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferret domino præiudicium: cum falsi procuratoris exceptio non solum ante sententiam, verum etiam postea possit objici: qua probata iudicium prius nullum redditur.

Refutatio mandati non impedit refutationem acceptare, si mandatum perditur in negotio mandandi. h. d.

Non si idem iuris statuatur in eo, qui absens procurator constitutus presentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quando constitutus in eadem voluntate persistit, ad libitum mandatum acceptare poterit.

Recipio instrumenti, & cautio donum operatur, quòd procurator non possit renunciare mandato, sed tenetur defendere. h. d.

At & literis, vel instrumento, quibus de re aliquis in causis suis procuratorem constituit, pro te debito modo cavet, simpliciter nulla facta protestatione, & tunc recipientis, non potes postea reculare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotiis, ad quæ prædicta instrumenta, seu litteræ se extendunt: cum per hoc ad omnia tuam præstitisse videaris assensum.

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

Morte quoque constituentis defuit quis esse procurator, quod interdum obinet etiam te non integra. Nam si prælati, vel rector te pro beneficio suo, vel Ecclesie procuratorem constituit, & tu vivente

a. C. i. q. u. i. d. e. p. r. o. c. u. r. i. n. 6. b. C. m. a. n. d. a. t. o. e. x. t. v. o. t. i. c. C. f. i. n. s. i. n. d. e. p. r. o. c. u. r. i. n. 6. d. C. o. n. f. i. r. m. a. t. i. o. n. e. & f. e. q. e. x. t. e. o. t. i. c. e. C. i. n. n. o. s. t. r. a. e. x. t. d. e. p. r. o. c. u. r. i. n. 6. f. C. l. i. c. e. t. u. e. x. t. i. n. 6. g. C. l. e. m. f. i. n. e. t. i. h. C. l. e. m. f. i. n. e. t. i.

illo licet contestatus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiam quoad coepa, procurator esse definit.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS.

TITVLVS III.

Metu iudiciorum interdum devenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. h. d.

Consequens nunc est, ut videamus de ferie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdum accidit, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius pauca de his dicimus.

Talia sunt servanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

Et quidem pacta inter quoscunque, quacunque de re inita, regulariter suam habere debent firmitatem: neque enim quisquam, ut divinum monet oraculum, ea quae de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem usque adeo obtinet, ut Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde a cum monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum rectore parochialis Ecclesiae, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstanti conventionem, voti sui fieri non posse compotes.

Tantum, per quod filia dotata renunciat hereditati paterna, iuramento vallatione tenet. h. d.

Eodem etiam spectat, quod pactum a filia, dum nuptii traditur, cum patre factum, ut dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento vallatum sit, licet lege civili improbetur, servari debet: cum tale pactum non vergat in aeterna salutis detrimentum.

Pactum quod tendit ad periculum animae, non ligat. h. d.

Quod si servatum in anima tendat detrimentum, quia forte sit pactum de re turpi, veluti quod post mortem Titii clerici Sejus in beneficio succedat: vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile, nullam inducet obligationem.

Transactiones, quae non sunt iuri contrariae, servari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Transactiones a quoque similem juris firmitatem obtinent, usque adeo ut iuribus omnibus, quae partibus, aut obrepta praescriptionis, aut privilegii, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quae non sunt iuri contrariae. Alioqui si aut super re sacra, & litigiosa, aut in causa matrimonii interpositae sint, nullum robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TITVLVS IV.

Qui sint proprie arbitri. h. d.

Arbitri proprie dicuntur proprie, qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententia steterit.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h. d.

Sed et si qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est, qui ordinariam exercent iurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatum tantum obtinent.

a C. de pall. in 6. b Cap. 2. de pall. in 6. c C. fin. ext. de pall. d C. ext. de trans. e C. consuet. e. C. fin. ext. de trans. f. C. an. a iudicibus. s. arbitrariis. a. g. 6. g. C. an. cum solus. ext. eod. g. l. pen. can. a iudicibus. 2. g. 6.

Potest perferri, in quas non potest compromitti. h. d.

Sed neque servi, nec, qui servis similes sunt, schi & regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non auctoritatem spectat cognitio. Haereticus quoque, schismaticus, infidelis, & excommunicatus iuribus delictum proprium innodatis, Arbitrorum in officium assumere non poterunt.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi si iure eo adiunctus, vel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica. h. d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit laica auctoritas, laicus tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen in re spirituali sit adiunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, Arbitri potes exequi minime prohibentur.

In famula non potest compromitti, nisi si iure eo confusio, & arduis. Qui non prohibetur, potest compromitti. h. d.

Foemina quoque, licet illa famula quoad auctoritatem, ab omni iudiciali examine atque ad rem litigandam, ut ex illarum sententia nulla pars auctoritatis contempere, nullaque patet exceptio, nisi regionis probata consuetudo talium matronarum, quae illas redderet. Ceteri vero, quos nec Canonum, nec secularium legum haereticae auctoritates, omnes ad tractanda arbitria admittuntur.

Reperitur quidam, qui non potest compromitti. h. d.

Sententia autem, in quos supra recensimus, non exerceere prohibentur, ita etiam illorum quibus compromittere non permittitur, qui tam et laici, quosquam, quam Caesaris juris commodum cognoscere possunt.

Mortis causa super quibus non potest compromitti, nisi si super matrimonio. h. d.

Pleraque etiam causa arbitrorum ratione eliguntur: nam & liberales, matrimonium, monachationum, conversionum, in impugnationem, item & criminales, & quae auctoritate cognoscunt, per arbitros cognosci non possunt. Quod verum diximus de matrimonii compromissis non potest, de criminalibus intelligendum est: nam quod de spirituali matrimonio compromitti potest, secundum ea, quae supra diximus, nulla est dubitatio.

Arbitri super pluribus, si super unacuique praesentem, non capiunt compromissum, nisi habeant a partibus facultatem in personis. h. d.

Finiuntur autem arbitria pluribus modis: aequalitate, & temporali lege. Sententia prolatione finiuntur arbitria, cum de temporibus, de quibus compromissum fuerit, arbitri pronuntiant. Alii de quibusdam tantum sententiam valent, quibus compromittendi potestatem a partibus habent, compromissum non expirat.

Terminus lapsus compromissum perit. h. d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminatum compromissum comprehendens re infecta labitur.

Morte tam arbitratorum, quam compromittentium expirat compromissum, nisi specialiter sit dictum de hereditate compromittentium. h. d.

Mortis quoque interuentu compromissum extinguitur, tam arbitratorum quam etiam litigantium. Compromissum h. enim in compromittenda hereditate extenditur, nisi de his quoque specialiter caveatur, aliter & alii modi, quibus compromissa finiuntur, quae non sunt in fin. ext. eod. h. Cap. 5. ext. eod.

a C. an. h. servi. 2. g. 7. b Conting. ext. eod. c C. fin. ext. in fin. ext. eod. d C. de lib. fil. ext. eod. e C. pen. in fin. ext. eod. f d. pen. in fin. ext. eod. g C. pen. ext. de officio. parte. in fin. ext. eod. h Cap. 5. ext. eod.

tamen, ut ad ceptum iudicari ordinis propositum festinamus, ex aliis juris libris cognoscendos relinquimus.

DE IN IUS VOCANDO. TITVLVS V.

Iudex debet habere notitiam, vel duos viros idoneos, qui scribant illa iudicis, h. d. Ergo si partes neque passionibus, neque transactionibus, neque compromissis concordare reddi poterint, ad iudicem deveniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debeat sollemniter in iudicio pratermittantur: adhibebitque a publicam personam, aut duos viros idoneos, qui universa acta iudicis conscribant, ut Innocentiana constitutione, in generali Concilio edita, latius continetur.

Omnia hanc autem iudiciorum instituentium principia, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, que ad versus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque civilis ratio quequam indefensum iudicari permittit. Quamvis igitur cum altero iudicio contendere voluerit, ante omnia curare debet, adversarium ita moneri, ut se sit coram iudice exhibere teneatur.

Tamen interdum pluribus modis e, ut quis vocari de se factu parere non compellatur, ut puta ex persone qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personae qualitas inefficacem reddit citationem tam jus dicentis, quam etiam in jus vocati. Nam si te is in jus vocet, quem tibi iudicem non esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparandum vocatio talis te minime coarctabit.

Locus quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invalidam reddit citationem, cum aut incertus est, aut citans non subest jurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium moram trahere compariatur. Tunc enim jus dicenti impunè non paretur. Quomodo modum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato male tutus. h.

Locus quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invalidam reddit citationem, cum aut incertus est, aut citans non subest jurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium moram trahere compariatur. Tunc enim jus dicenti impunè non paretur. Quomodo modum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato male tutus. h.

Sed & si iudex iusserit adesse, aut inter angustia nimis temporis, aut que veneranda sunt divini cultus gratia, nullas vires habeat talis iussio. Quamvis enim non perorogare, sed expedire decet quaestiones, usque adeo tamen his diebus iudiciorum strepitus debet conquiescere, ut nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, contentiambus etiam partibus, processus habitus non teneat.

a. Ca. quoniam contra. ext. de probatio. b. gl. pen. c. Ecclesia sancta. d. ca. pen. 3. q. 2. d. Ca. pen. ext. de foro compet. e. gl. 2. ca. pen. 3. q. 2. f. Cf. s. q. 2. g. gl. 2. e. pen. 3. q. 2. h. C. ex parte tua. ext. de appellat. i. Ca. si. extr. de serm.

Aliud s tamen obtinet, si ob hominum necessitates ferre indulget fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

Iam vero multum interest, delegatumne ciet, an ordinarius. Ille enim, cum aliena utatur jurisdictione, longe remotos, non nisi literis commissioibus sive tenorem continentibus, & intra certa spacia quem vocare poterit. Et cum proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locum, ubi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit: cum in ordinario nulla subest huiusmodi necessitas.

Tem in delegato quæri potest, si peremptorie e partes citaverit, & earum altera, die data, se se absentat contumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in negotio procedendum? & utrum, si duxerit expectandum, sit iterum citandus contumax? Et in hac specie multum interest, duret iudicium post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diei alteram acquirit suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore vero, ne frustra judicialis instantia evanescat, si partes, cum id noverint, se se iudici non presentaverint, hora, qua congruè procedi possit ad exequendum, propter quod eis legitimum terminum peremptorium assignaverit, ad executionem liberè procedere poterit. Discretus tamen iudex in assignatione peremptorii, non debet jurisdictionem suam, nisi necessitas urgeat, adeo coarctare.

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici presentare h. d. Adhuc, tamen omnia sollemniter peracta fuerint, nec advocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: ut puta si factu adversarii impeditus, aut ad majus tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut aliis d similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto poterit citatus, iudici sui copiam facere. e

DE DOLO ET CONTVMACIA, ET IN POSSESSIONEM MISSIONE. TITVLVS VI.

Ergo iudicè vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se iudici presentare neglexerit, adversario accusante, contumacia crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem vel prælatum commissa inobediencia. Hæc autem variè iuribus coërcetur: nunc enim litis damno, nunc multa, nunc expensarum refectione, & rei sequestratione, vel Ecclesiasticæ sententiæ & innotatione ob contumaciam suam conventus aspicitur.

Llud quoque videtur ordinari, ut contumace adversario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quaestio vertitur, vel h. quæ alias sunt in patrimonio mittitur in possessionem personæ rei contumaci, & post annum efficitur versus possessor, reservata, quaestione super proprietate, h. d.

Llud quoque videtur ordinari, ut contumace adversario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quaestio vertitur, vel h. quæ alias sunt in patrimonio mittitur in possessionem personæ rei contumaci, & post annum efficitur versus possessor, reservata, quaestione super proprietate, h. d.

a. Ca. si. in fin. ext. de serm. b. Ca. ext. de dilat. gl. 2. c. pen. 3. q. 2. c. Consultus nos. ext. de offi. deleg. d. C. quoniam, s. si auctorem de carnal. Lex. ut lre non consti. e. C. cum dilecti. ext. de dolo & contumacia. f. C. cum dilecti. in fin. ext. eod. g. C. tua fraternitatis. ext. ut lre non constet. h. C. in. s. in alio v. extr. ut lre non constet. DD dd 3

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituat a-
ctio, custodiz causa inductis, ut tadio affectus reus ven-
tatio aliquando responsum. Quod si a. adhuc per annum
in sua contumacia perseveraverit, iudice de cernente verus
possessor efficietur, super proprietate duntaxat adverte-
re defensione reservata. Sed si missus in possessionem b
fructus dilapidet, sequelrandi erant, & quod distractum
est in pristinum statum erit revocandum.

Se ob potentiam adversarij contumacia non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficitur versus possessor elapso anno. h. d.

Si tamen propter rei potentiam: sive dolam contige-
rit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non
possit, vel etiam acquiritur amittas, ne contumax me-
lioris, quam obediens, conditionis existat, de canonica
aquitate sancitum est, ut hoc etiam casu verus, elapso an-
no, possessor actor constituitur.

*Si reus contumax dederit cautionem de stando juri, nec multan-
dus est, quod adversarium non fuerit passus esse in possessione. Et
missum passus restituitur. h. d.*

Hoc tamen d. tunc obtinet, cum reus nullam cautio-
nem praestitit: nam si de stando juri caverit, nec multan-
dus, quod in possessione actorem esse passus non fue-
rit, & missionem passus illico restituendus erit.

*Actor anno lapsu non reputatur possessor, si per eum feterit, quo
minus intraverit possessionem. h. d.*

Idem e. juris est, si annus lapsus esse proponatur, per
reum tamen non feterit, quo minus ante terminum &
possessionem receperit, & cautionem dederit.

*Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo
non potest ab Ordinario absolvi, vel alio, praeterquam in mortui ar-
ticulo, vel de mandato Papa. h. d.*

Quari f. contigit, si delegatus, qui reum propter con-
tumaciam manifestam excommunicationis vinculo
innodavit, vel petiorem causa rei servanda in possessionem
induxit, rebus eximatis humanis, an eidem juri pa-
tere volenti, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius
absolutionis beneficium impertiri, & possessionem resti-
tuere valeat? Ex responsum est, quod cum delegatus,
quoad hoc, sit ordinario major, excommunicatus ab eo
non potest per alium, praeterquam in mortui articulo, si-
ne mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obti-
nere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere
successerit, & honore.

*Passus missus, si mortuo delegato praestet infra annum cautionem
de parendo juri, etiam post annum recuperabit possessionem. h. d.*

Sed g. ne missus in possessionem verus efficiatur post
annum possessor, missionem passus coram Ordinario,
vel, si ejus copiam habere nequiverit, coram publicis &
honestis viris, ut quasi praescriptionem interrupta annu-
lem, offerre, ac praestare poterit de parendo juri cautio-
nem, ut sic etiam post annum per Apostolicam sedem
possessionem recuperare mereatur.

*In causis beneficiabilibus non habet locus missio in possessionem,
sed in locum ejus praei procedi lite non contestata. h. d.*

Ed h. ista quidem tunc procedunt, cum de profanis
rebus erit disceptatio; nam qui super dignitate, perio-
nato, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cum aliquo
litigat possessore, ob partis adversae contumaciam in pos-
sessionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus
vitiolus pateat. Licet tamen iudici hoc casu etiam lite
non contestata diligenter examinato negotio, ipsum sine
debito terminare, contumaciam absentis divina replen-
te praesentia.

Contra reum contumacem, sed si de causa liquet, potest fer-

a. Ca. ext. de eo qui mit. in poss. b. Ca. ex. de sequet. poss. c. contingit. ext. de. it. d. Ca. eod. it. e. Ca. in fin. ext. de eo qui mit. in poss. f. Ca. pastoralis officii. s. praeter ea. ext. de off. ord. g. Ca. pastoralis officii. s. praeter ea. vers. verum tamen. ext. de off. ord. h. Ca. uti. de eo qui mit. in poss. in 6.

*rs sententia etiam in causa profana, sine contestata: contra ad-
versarium vero etiam lite non contestata. h. d.*

Quod interdum etiam in profanis obediencia, etiam a
quis, vel actor ipse contumacia crimine incurrat, etiam
casu etiam lite non contestata inflante reo potest de colla
recipere, & sententiam ferre debet.

*Si actor non venerit in terminis, ad quantum curat, fene-
bit reo restitui expensas, & cavere de in postquam comparat, ac
non admittitur ad aliam citationem. h. d.*

Idem b. quoque actor, si ad terminum ad quem advo-
catum citari fecerit, venire contempserit, veniens tamen
in expensis propter hoc factis legitimis condempnabitur, et
ad aliam citationem minime admittetur, nisi, nisi de-
fideliter in posterum comparandis idoneam cautionem
dederit.

*Iudex debet esse contentus una poena ex pluribus, quae contra
contumacem competunt: et excoercesse contumacem postquam
ad alias procedere. h. d.*

Quod autem diximus, iuris varie contumacia
coerceseri, non est ita accipiendum, quasi contumacia
poenas jus dicens infligere contumax debeat, sed quod
variarum poenarum sibi datur optio: unde aliter, quae
magis timere debeat, iudex a principio contentus est, ad
aliam nihilominus proceditur, si hoc merita pro-
vitas contumacis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE ET
OBLATIONE.
TI. T. V. S. VII.

*Actor reo comparente debet clarum iudicium habere, et
quid sit libellus. h. d.*

In primis igitur reo in assignato termino comparente
iudici libellum actor offerre, & illam ita clarum &
plenum, ut ex ejus inspectione de libertate reus sciat,
utrum cedere velit, an contestare, ut propter contumacia-
dum sit, dispicere valeat iudex, quam ad oblationem de-
cipienda sit sententia. Nihil enim aliud est libellus, nisi
quam brevis scriptura, clara ad oblationem competens,
& contra adversarium necessitate constituta.

Libellorum alii sunt accusatorii, alii conventionales. h. d.

Porro libellorum duz sunt species: scilicet accusatorii
& conventionales. Accusatorii sunt illi, quibus
quibus quis aliquos apud iudicem aliquos crimini, vel
defert: de quibus quidem in praesenti nos non est
stitutus sermo, sed infra suo loco de ordine iudiciorum
conventionales sunt, quibus in civibus disceptationibus
utimur, dum rem nostram, aut quam nos debet petimus,
in iudicio petimus.

*Qua debeat contineri libellus: et quid sit reus, non est obli-
gatus non obligat ad respondendum: et quid iudex debet
lucere. h. d.*

Exprimet igitur oblatio libellus, non solum agendi de
convenit nomen, sed & ius dicendi, de proprietate de
actionis qualitate. Et si personalis i. expressio sit
actione, petendi quoque causa exprimens, ut oblatio
nec conventus respondere tenebitur, & iudex libellum
non legitime conventionis sermum contestatione con-
tere ac destruere poterit.

*Plures dantur casus, in quibus solentur libelli permissi, et
necessaria. h. d.*

Sunt tamen casus, in quibus solentur hae libelli obla-
tio minime est necessaria: & veluti in quibus de-
no ac sine strepitu & figura iudicii procedendum est, et
in quibus etiam non contestata lite restes recipi possunt,
& alii plures.

a. Causam qua. & sig. ext. b. Ca. in fin. c. Ca. in fin. d. Ca. in fin. e. Ca. in fin. f. Ca. in fin. g. Ca. in fin. h. Ca. in fin. i. Ca. in fin. j. Ca. in fin. k. Ca. in fin. l. Ca. in fin. m. Ca. in fin. n. Ca. in fin. o. Ca. in fin. p. Ca. in fin. q. Ca. in fin. r. Ca. in fin. s. Ca. in fin. t. Ca. in fin. u. Ca. in fin. v. Ca. in fin. w. Ca. in fin. x. Ca. in fin. y. Ca. in fin. z. Ca. in fin. aa. Ca. in fin. ab. Ca. in fin. ac. Ca. in fin. ad. Ca. in fin. ae. Ca. in fin. af. Ca. in fin. ag. Ca. in fin. ah. Ca. in fin. ai. Ca. in fin. aj. Ca. in fin. ak. Ca. in fin. al. Ca. in fin. am. Ca. in fin. an. Ca. in fin. ao. Ca. in fin. ap. Ca. in fin. aq. Ca. in fin. ar. Ca. in fin. as. Ca. in fin. at. Ca. in fin. au. Ca. in fin. av. Ca. in fin. aw. Ca. in fin. ax. Ca. in fin. ay. Ca. in fin. az. Ca. in fin. ba. Ca. in fin. bb. Ca. in fin. bc. Ca. in fin. bd. Ca. in fin. be. Ca. in fin. bf. Ca. in fin. bg. Ca. in fin. bh. Ca. in fin. bi. Ca. in fin. bj. Ca. in fin. bk. Ca. in fin. bl. Ca. in fin. bm. Ca. in fin. bn. Ca. in fin. bo. Ca. in fin. bp. Ca. in fin. bq. Ca. in fin. br. Ca. in fin. bs. Ca. in fin. bt. Ca. in fin. bu. Ca. in fin. bv. Ca. in fin. bw. Ca. in fin. bx. Ca. in fin. by. Ca. in fin. bz. Ca. in fin. ca. Ca. in fin. cb. Ca. in fin. cc. Ca. in fin. cd. Ca. in fin. ce. Ca. in fin. cf. Ca. in fin. cg. Ca. in fin. ch. Ca. in fin. ci. Ca. in fin. cj. Ca. in fin. ck. Ca. in fin. cl. Ca. in fin. cm. Ca. in fin. cn. Ca. in fin. co. Ca. in fin. cp. Ca. in fin. cq. Ca. in fin. cr. Ca. in fin. cs. Ca. in fin. ct. Ca. in fin. cu. Ca. in fin. cv. Ca. in fin. cw. Ca. in fin. cx. Ca. in fin. cy. Ca. in fin. cz. Ca. in fin. da. Ca. in fin. db. Ca. in fin. dc. Ca. in fin. dd. Ca. in fin. de. Ca. in fin. df. Ca. in fin. dg. Ca. in fin. dh. Ca. in fin. di. Ca. in fin. dj. Ca. in fin. dk. Ca. in fin. dl. Ca. in fin. dm. Ca. in fin. dn. Ca. in fin. do. Ca. in fin. dp. Ca. in fin. dq. Ca. in fin. dr. Ca. in fin. ds. Ca. in fin. dt. Ca. in fin. du. Ca. in fin. dv. Ca. in fin. dw. Ca. in fin. dx. Ca. in fin. dy. Ca. in fin. dz. Ca. in fin. ea. Ca. in fin. eb. Ca. in fin. ec. Ca. in fin. ed. Ca. in fin. ee. Ca. in fin. ef. Ca. in fin. eg. Ca. in fin. eh. Ca. in fin. ei. Ca. in fin. ej. Ca. in fin. ek. Ca. in fin. el. Ca. in fin. em. Ca. in fin. en. Ca. in fin. eo. Ca. in fin. ep. Ca. in fin. eq. Ca. in fin. er. Ca. in fin. es. Ca. in fin. et. Ca. in fin. eu. Ca. in fin. ev. Ca. in fin. ew. Ca. in fin. ex. Ca. in fin. ey. Ca. in fin. ez. Ca. in fin. fa. Ca. in fin. fb. Ca. in fin. fc. Ca. in fin. fd. Ca. in fin. fe. Ca. in fin. ff. Ca. in fin. fg. Ca. in fin. fh. Ca. in fin. fi. Ca. in fin. fj. Ca. in fin. fk. Ca. in fin. fl. Ca. in fin. fm. Ca. in fin. fn. Ca. in fin. fo. Ca. in fin. fp. Ca. in fin. fq. Ca. in fin. fr. Ca. in fin. fs. Ca. in fin. ft. Ca. in fin. fu. Ca. in fin. fv. Ca. in fin. fw. Ca. in fin. fx. Ca. in fin. fy. Ca. in fin. fz. Ca. in fin. ga. Ca. in fin. gb. Ca. in fin. gc. Ca. in fin. gd. Ca. in fin. ge. Ca. in fin. gf. Ca. in fin. gh. Ca. in fin. gi. Ca. in fin. gj. Ca. in fin. gk. Ca. in fin. gl. Ca. in fin. gm. Ca. in fin. gn. Ca. in fin. go. Ca. in fin. gp. Ca. in fin. gq. Ca. in fin. gr. Ca. in fin. gs. Ca. in fin. gt. Ca. in fin. gu. Ca. in fin. gv. Ca. in fin. gw. Ca. in fin. gx. Ca. in fin. gy. Ca. in fin. gz. Ca. in fin. ha. Ca. in fin. hb. Ca. in fin. hc. Ca. in fin. hd. Ca. in fin. he. Ca. in fin. hf. Ca. in fin. hg. Ca. in fin. hi. Ca. in fin. hj. Ca. in fin. hk. Ca. in fin. hl. Ca. in fin. hm. Ca. in fin. hn. Ca. in fin. ho. Ca. in fin. hp. Ca. in fin. hq. Ca. in fin. hr. Ca. in fin. hs. Ca. in fin. ht. Ca. in fin. hu. Ca. in fin. hv. Ca. in fin. hw. Ca. in fin. hx. Ca. in fin. hy. Ca. in fin. hz. Ca. in fin. ia. Ca. in fin. ib. Ca. in fin. ic. Ca. in fin. id. Ca. in fin. ie. Ca. in fin. if. Ca. in fin. ig. Ca. in fin. ih. Ca. in fin. ii. Ca. in fin. ij. Ca. in fin. ik. Ca. in fin. il. Ca. in fin. im. Ca. in fin. in. Ca. in fin. io. Ca. in fin. ip. Ca. in fin. iq. Ca. in fin. ir. Ca. in fin. is. Ca. in fin. it. Ca. in fin. iu. Ca. in fin. iv. Ca. in fin. iw. Ca. in fin. ix. Ca. in fin. iy. Ca. in fin. iz. Ca. in fin. ja. Ca. in fin. jb. Ca. in fin. jc. Ca. in fin. jd. Ca. in fin. je. Ca. in fin. jf. Ca. in fin. jg. Ca. in fin. jh. Ca. in fin. ji. Ca. in fin. jj. Ca. in fin. jk. Ca. in fin. jl. Ca. in fin. jm. Ca. in fin. jn. Ca. in fin. jo. Ca. in fin. jp. Ca. in fin. jq. Ca. in fin. jr. Ca. in fin. js. Ca. in fin. jt. Ca. in fin. ju. Ca. in fin. jv. Ca. in fin. jw. Ca. in fin. jx. Ca. in fin. jy. Ca. in fin. jz. Ca. in fin. ka. Ca. in fin. kb. Ca. in fin. kc. Ca. in fin. kd. Ca. in fin. ke. Ca. in fin. kf. Ca. in fin. kg. Ca. in fin. kh. Ca. in fin. ki. Ca. in fin. kj. Ca. in fin. kk. Ca. in fin. kl. Ca. in fin. km. Ca. in fin. kn. Ca. in fin. ko. Ca. in fin. kp. Ca. in fin. kq. Ca. in fin. kr. Ca. in fin. ks. Ca. in fin. kt. Ca. in fin. ku. Ca. in fin. kv. Ca. in fin. kw. Ca. in fin. kx. Ca. in fin. ky. Ca. in fin. kz. Ca. in fin. la. Ca. in fin. lb. Ca. in fin. lc. Ca. in fin. ld. Ca. in fin. le. Ca. in fin. lf. Ca. in fin. lg. Ca. in fin. lh. Ca. in fin. li. Ca. in fin. lj. Ca. in fin. lk. Ca. in fin. ll. Ca. in fin. lm. Ca. in fin. ln. Ca. in fin. lo. Ca. in fin. lp. Ca. in fin. lq. Ca. in fin. lr. Ca. in fin. ls. Ca. in fin. lt. Ca. in fin. lu. Ca. in fin. lv. Ca. in fin. lw. Ca. in fin. lx. Ca. in fin. ly. Ca. in fin. lz. Ca. in fin. ma. Ca. in fin. mb. Ca. in fin. mc. Ca. in fin. md. Ca. in fin. me. Ca. in fin. mf. Ca. in fin. mg. Ca. in fin. mh. Ca. in fin. mi. Ca. in fin. mj. Ca. in fin. mk. Ca. in fin. ml. Ca. in fin. mm. Ca. in fin. mn. Ca. in fin. mo. Ca. in fin. mp. Ca. in fin. mq. Ca. in fin. mr. Ca. in fin. ms. Ca. in fin. mt. Ca. in fin. mu. Ca. in fin. mv. Ca. in fin. mw. Ca. in fin. mx. Ca. in fin. my. Ca. in fin. mz. Ca. in fin. na. Ca. in fin. nb. Ca. in fin. nc. Ca. in fin. nd. Ca. in fin. ne. Ca. in fin. nf. Ca. in fin. ng. Ca. in fin. nh. Ca. in fin. ni. Ca. in fin. nj. Ca. in fin. nk. Ca. in fin. nl. Ca. in fin. nm. Ca. in fin. nn. Ca. in fin. no. Ca. in fin. np. Ca. in fin. nq. Ca. in fin. nr. Ca. in fin. ns. Ca. in fin. nt. Ca. in fin. nu. Ca. in fin. nv. Ca. in fin. nw. Ca. in fin. nx. Ca. in fin. ny. Ca. in fin. nz. Ca. in fin. oa. Ca. in fin. ob. Ca. in fin. oc. Ca. in fin. od. Ca. in fin. oe. Ca. in fin. of. Ca. in fin. og. Ca. in fin. oh. Ca. in fin. oi. Ca. in fin. oj. Ca. in fin. ok. Ca. in fin. ol. Ca. in fin. om. Ca. in fin. on. Ca. in fin. oo. Ca. in fin. op. Ca. in fin. oq. Ca. in fin. or. Ca. in fin. os. Ca. in fin. ot. Ca. in fin. ou. Ca. in fin. ov. Ca. in fin. ow. Ca. in fin. ox. Ca. in fin. oy. Ca. in fin. oz. Ca. in fin. pa. Ca. in fin. pb. Ca. in fin. pc. Ca. in fin. pd. Ca. in fin. pe. Ca. in fin. pf. Ca. in fin. pg. Ca. in fin. ph. Ca. in fin. pi. Ca. in fin. pj. Ca. in fin. pk. Ca. in fin. pl. Ca. in fin. pm. Ca. in fin. pn. Ca. in fin. po. Ca. in fin. pp. Ca. in fin. pq. Ca. in fin. pr. Ca. in fin. ps. Ca. in fin. pt. Ca. in fin. pu. Ca. in fin. pv. Ca. in fin. pw. Ca. in fin. px. Ca. in fin. py. Ca. in fin. pz. Ca. in fin. qa. Ca. in fin. qb. Ca. in fin. qc. Ca. in fin. qd. Ca. in fin. qe. Ca. in fin. qf. Ca. in fin. qg. Ca. in fin. qh. Ca. in fin. qi. Ca. in fin. qj. Ca. in fin. qk. Ca. in fin. ql. Ca. in fin. qm. Ca. in fin. qn. Ca. in fin. qo. Ca. in fin. qp. Ca. in fin. qq. Ca. in fin. qr. Ca. in fin. qs. Ca. in fin. qt. Ca. in fin. qu. Ca. in fin. qv. Ca. in fin. qw. Ca. in fin. qx. Ca. in fin. qy. Ca. in fin. qz. Ca. in fin. ra. Ca. in fin. rb. Ca. in fin. rc. Ca. in fin. rd. Ca. in fin. re. Ca. in fin. rf. Ca. in fin. rg. Ca. in fin. rh. Ca. in fin. ri. Ca. in fin. rj. Ca. in fin. rk. Ca. in fin. rl. Ca. in fin. rm. Ca. in fin. rn. Ca. in fin. ro. Ca. in fin. rp. Ca. in fin. rq. Ca. in fin. rr. Ca. in fin. rs. Ca. in fin. rt. Ca. in fin. ru. Ca. in fin. rv. Ca. in fin. rw. Ca. in fin. rx. Ca. in fin. ry. Ca. in fin. rz. Ca. in fin. sa. Ca. in fin. sb. Ca. in fin. sc. Ca. in fin. sd. Ca. in fin. se. Ca. in fin. sf. Ca. in fin. sg. Ca. in fin. sh. Ca. in fin. si. Ca. in fin. sj. Ca. in fin. sk. Ca. in fin. sl. Ca. in fin. sm. Ca. in fin. sn. Ca. in fin. so. Ca. in fin. sp. Ca. in fin. sq. Ca. in fin. sr. Ca. in fin. ss. Ca. in fin. st. Ca. in fin. su. Ca. in fin. sv. Ca. in fin. sw. Ca. in fin. sx. Ca. in fin. sy. Ca. in fin. sz. Ca. in fin. ta. Ca. in fin. tb. Ca. in fin. tc. Ca. in fin. td. Ca. in fin. te. Ca. in fin. tf. Ca. in fin. tg. Ca. in fin. th. Ca. in fin. ti. Ca. in fin. tj. Ca. in fin. tk. Ca. in fin. tl. Ca. in fin. tm. Ca. in fin. tn. Ca. in fin. to. Ca. in fin. tp. Ca. in fin. tq. Ca. in fin. tr. Ca. in fin. ts. Ca. in fin. tt. Ca. in fin. tu. Ca. in fin. tv. Ca. in fin. tw. Ca. in fin. tx. Ca. in fin. ty. Ca. in fin. tz. Ca. in fin. ua. Ca. in fin. ub. Ca. in fin. uc. Ca. in fin. ud. Ca. in fin. ue. Ca. in fin. uf. Ca. in fin. ug. Ca. in fin. uh. Ca. in fin. ui. Ca. in fin. uj. Ca. in fin. uk. Ca. in fin. ul. Ca. in fin. um. Ca. in fin. un. Ca. in fin. uo. Ca. in fin. up. Ca. in fin. uq. Ca. in fin. ur. Ca. in fin. us. Ca. in fin. ut. Ca. in fin. uu. Ca. in fin. uv. Ca. in fin. uw. Ca. in fin. ux. Ca. in fin. uy. Ca. in fin. uz. Ca. in fin. va. Ca. in fin. vb. Ca. in fin. vc. Ca. in fin. vd. Ca. in fin. ve. Ca. in fin. vf. Ca. in fin. vg. Ca. in fin. vh. Ca. in fin. vi. Ca. in fin. vj. Ca. in fin. vk. Ca. in fin. vl. Ca. in fin. vm. Ca. in fin. vn. Ca. in fin. vo. Ca. in fin. vp. Ca. in fin. vq. Ca. in fin. vr. Ca. in fin. vs. Ca. in fin. vt. Ca. in fin. vu. Ca. in fin. vv. Ca. in fin. vw. Ca. in fin. vx. Ca. in fin. vy. Ca. in fin. vz. Ca. in fin. wa. Ca. in fin. wb. Ca. in fin. wc. Ca. in fin. wd. Ca. in fin. we. Ca. in fin. wf. Ca. in fin. wg. Ca. in fin. wh. Ca. in fin. wi. Ca. in fin. wj. Ca. in fin. wk. Ca. in fin. wl. Ca. in fin. wm. Ca. in fin. wn. Ca. in fin. wo. Ca. in fin. wp. Ca. in fin. wq. Ca. in fin. wr. Ca. in fin. ws. Ca. in fin. wt. Ca. in fin. wu. Ca. in fin. wv. Ca. in fin. ww. Ca. in fin. wx. Ca. in fin. wy. Ca. in fin. wz. Ca. in fin. xa. Ca. in fin. xb. Ca. in fin. xc. Ca. in fin. xd. Ca. in fin. xe. Ca. in fin. xf. Ca. in fin. xg. Ca. in fin. xh. Ca. in fin. xi. Ca. in fin. xj. Ca. in fin. xk. Ca. in fin. xl. Ca. in fin. xm. Ca. in fin. xn. Ca. in fin. xo. Ca. in fin. xp. Ca. in fin. xq. Ca. in fin. xr. Ca. in fin. xs. Ca. in fin. xt. Ca. in fin. xu. Ca. in fin. xv. Ca. in fin. xw. Ca. in fin. xx. Ca. in fin. xy. Ca. in fin. xz. Ca. in fin. ya. Ca. in fin. yb. Ca. in fin. yc. Ca. in fin. yd. Ca. in fin. ye. Ca. in fin. yf. Ca. in fin. yg. Ca. in fin. yh. Ca. in fin. yi. Ca. in fin. yj. Ca. in fin. yk. Ca. in fin. yl. Ca. in fin. ym. Ca. in fin. yn. Ca. in fin. yo. Ca. in fin. yp. Ca. in fin. yq. Ca. in fin. yr. Ca. in fin. ys. Ca. in fin. yt. Ca. in fin. yu. Ca. in fin. yv. Ca. in fin. yw. Ca. in fin. yx. Ca. in fin. yy. Ca. in fin. yz. Ca. in fin. za. Ca. in fin. zb. Ca. in fin. zc. Ca. in fin. zd. Ca. in fin. ze. Ca. in fin. zf. Ca. in fin. zg. Ca. in fin. zh. Ca. in fin. zi. Ca. in fin. zj. Ca. in fin. zk. Ca. in fin. zl. Ca. in fin. zm. Ca. in fin. zn. Ca. in fin. zo. Ca. in fin. zp. Ca. in fin. zq. Ca. in fin. zr. Ca. in fin. zs. Ca. in fin. zt. Ca. in fin. zu. Ca. in fin. zv. Ca. in fin. zw. Ca. in fin. zx. Ca. in fin. zy. Ca. in fin. zz.

Exceptiones peremptoriae liti finitae sunt, quae impediunt litem progressum. h. d.

Harum quaedam dicuntur peremptoriae liti finitae, quaedam simpliciter peremptoriae. Peremptoriae liti finitae sunt, quae liti impediunt ingressum, & adversus agentem omni tempore opponi possunt. a. qualis est exceptio transactionis, jurisjurandi, & rei iudicatae, quae vel in ipso limine iudicii proponi poterunt. b. Cum enim super negotiis, transactione, juramento fuerit: valde absonum visum fuit, super eisdem novam assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque liti finitae exceptiones appellantur, quod, ut aliquis esset finis litium, influitur fuerint. Idem juris est in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quae vulgo manifestae sunt, & notoriae habentur.

Exceptiones peremptoriae proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. d.

Ceteri vero liti contestationem minime impediunt, atque ante sententiam erunt regulariter proponende: quas quidem si dolo malo suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur.

Präjudiciales exceptiones sunt, quae alteri causa praedictam offerunt, puta exceptio consanguinitatis, causa restitutionis viri, exceptio natalium, petitio hereditatis. h. d.

Sunt etiam quaedam exceptiones, quae praedictales appellari possunt, ex eo quod alteri cognitioni praedictum afferunt: utpote, si qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam consanguinitatis objicit exceptionem: quae probata, cum quaestio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendum, antequam ad distinctionis articulum procedatur. Idem ad si petenti hereditatem natalium objecta sit exceptio. Cum enim successione causa à causa natalium dependeat, posteriori quoque loco cognoscenda erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere antequam sit restitutus. h. d.

Ed & si quaestio spolii in modum exceptionis peremptoriae objecta fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendae: eoque legitime probato reus non cogitur respondere si probationibus, donec integre restitutus fuerit.

Non debet iudex in causa super sedere obsecutus exceptionis spolii, nisi dicatur factum ab auctore, & hoc in criminalibus vero potest etiam obijci de spolio à tertio facto, si quis dicatur, vel etia sua substantia, vel majori parte spoliatus: nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spolii reorum privatarum, vel contra. h. d.

Sed quae huiusmodi exceptionem nonnunquam in iudicis calumniose propositam causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causae cognitionem perimere: consultiissime Innocentiana & constitutione decretum fuit, uti in civilibus negotiis spoliatio objecta ab alio, quam ab actore facta, iudex in causa principali procedere non possit. In criminalibus vero etiam à tertio spoliatus fuerit, dum tamen, vel tota sua substantia, vel majori parte ipsius se per violentiam privatum afferret, objecta exceptio processum differet, penis statutis, si eandem intra certa tempora non probaverit objiciens: eo quoque subibit adjecto b, ut rerum privatarum spoliatio, agenti super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

Accusato exceptionis de spolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

a C. 1. de liti contest. in 6. b C. 2. §. 9. c C. litem tuam. ex. de rest. spol. d C. p. ex. de ord. cog. e C. l. ex. de ord. cog. f positionibus. melius. g C. 1. de rest. spol. in 6. h C. 1. §. 10.

Inter scholares a olim dubitari coepit, an etiam in eo tempore indulgeri debeat, infra quod restitutum implore, ne forte sic existens omnes exceptiones ludi: & ut equitati & pari liti consonantiam daret. Unde si infra tempus indulgentiae restitutionem non petierit, & causam, cum potest, ad finem non perducatur, non obstante exceptione spolii, deinceps accipiatur.

Exceptiones contra factum peremptoriae naturae sunt, quae ante sententiam proponendae sunt. h. d.

Sunt & aliae exceptiones, quae proprie neque dicitur, neque peremptoriae appellaverit: immo dicitur, quae adversus productos testes opponuntur, vel dicitur, si quis Mavium exanimatum, infirmum, cruciatum, vel alius criminolus esse dicit. Quae cum ad peremptoriarum naturam accedere videntur, plus quoque ante sententiam proponendae erunt.

Omni differentiam, utrum ipsi obsecutus erant, ut per quam alius fuerit convulsus: vel obsecutus erant, ut per quem quis convulsus & convulsus fuit. h. d.

Multum tamen inter se, an per exceptionem testimonibus opponatur crimina, de quibus accusatus accusati fuerint: an vero ea, de quibus alius accusatus confessi fuerint. Primo enim causa & obsecutus criminum probatio ante exhibenda erit, quae cum per sententiam terminetur: & si convicti vel convictae, ordinaria cessante pena, sufficit, quod à perhibentibus testimonibus repellantur, praesertim cum obsecutus criminum minime causam contingat. Posteriori vero, cum non sit cuiquam contra alios creditum, nisi de parte per se veritatem innocentem, à ferendo testimonio pariter potest.

Opponens exceptionem, quae adversus obsecutus non potest, nihil agit, & hoc, si propria nomine exceptio: si non sua Ecclesiastica. h. d.

Atque autem reus, ne quam contra obsecutus suam exceptionem portet, cogi potest, ut si accusatus simpliciter: cum scire debeat, nullum suum esse ius obsecutus habiturum: veluti si si plures testes possident de eadem pluralitate adversus alium exceptio, vel perjurium e aut excommunicationem in obsecutus, qui perjuravit, vel Ecclesiastica sententia in obsecutus locum. Ita tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine obsecutus excipit: ceterum si suam defendens Ecclesiasticam, tales exceptiones opponitur, audiendus erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxius, replicari potest.

Qui excipit, non constituit agentis intentionem, & postea plures etiam contrarias exceptiones opponere: & si iudex non admittat, potest appellare, & iudex paverit. h. d.

Postremo sciendum est, eam, qui excipit, si non praeter agentis intentionem contentum alium iudicem, cum eadem non solum unam, sed etiam plures, quodquam contrarias, proponere liceat: quae si legitime dixerint, & iudex non admittat, eo quidem per appellationis remedium succurratur, & iudex ipse iudicium per se coeundus erit.

Adversus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur & adversus exceptiones replicationes: de quibus multis agere super vocatum esse, etiam iudicem, ut ad similitudinem exceptionum quae adversus obsecutus opponuntur: de quibus si quis plenas res intelligere, ex his, quae superius diffuse de exceptionibus posuimus, mutari poterit.

a C. 8. fol. autem. de rest. spol. in 6. b C. p. ex. de ord. cog. ext. de rest. c C. 1. ex. de ord. cog. d C. cum Ecclesia. ext. de rest. e C. 1. ex. de ord. cog. f C. 1. ex. de ord. cog. g C. 1. ex. de ord. cog. h C. 1. ex. de ord. cog. i C. 1. ex. de ord. cog. j C. 1. ex. de ord. cog. k C. 1. ex. de ord. cog. l C. 1. ex. de ord. cog. m C. 1. ex. de ord. cog. n C. 1. ex. de ord. cog. o C. 1. ex. de ord. cog. p C. 1. ex. de ord. cog. q C. 1. ex. de ord. cog. r C. 1. ex. de ord. cog. s C. 1. ex. de ord. cog. t C. 1. ex. de ord. cog. u C. 1. ex. de ord. cog. v C. 1. ex. de ord. cog. w C. 1. ex. de ord. cog. x C. 1. ex. de ord. cog. y C. 1. ex. de ord. cog. z C. 1. ex. de ord. cog.

DE MUTUIS PETITIONIBVS. TITVLVS IX.

Si reus conuentus uoluit, uel non possit excipere, si habeat unde...

Item oblatio ab actore libello, si reus conuentus nulli sit...

Etiam coram iudice delegato potest reus alterum reconuenire.

Nec solum coram Ordinario reconuentio talis sibi locum...

Altera et rei reconuentio aequalis debet esse conditio in iudicio.

Triusque autem, tam actoris, quam rei reconuentio, in qua...

Coram arbitrio non habet locum reconuentio. h. d.

De arbitrio dubitari poterit, an coram eis reconuentio...

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire...

Item et iuris est, si conuentus excommunicationis vinculo...

Super causa criminali non admittitur reconuentio: idem in causa...

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter conuenti fuerint...

DE RESTITVTIONE SPOLIA-TORVM. TITVLVS X.

Intentio spoliati non potest reconueniri, nisi super causa spoliati.

Is quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum...

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

Can. l. i. c. 1. q. 1. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur. c. 1. de iur. iur.

stione spoli, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc privilegia...

Spoliatus est ante omnia, et quoad omnia, restituendus h. d.

Ed est spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato...

Quaestio spoli per modum reconuentiois proposita non impedit...

Quem regetur, cum mutuae tunc intelligantur petitiones...

Cum spoliatus proponitur in modum exceptionis, nulla fertur...

Ed haec quidem obtinent, cum in modum actionis spoli...

Sed haec quidem obtinent, cum in modum actionis spoli...

Spoliatus autem non solum in intelligitur, qui ad privatum...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Is quoque spoliatus intelligitur, qui licet ipse non spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

Spoliatus est in intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliatus...

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

tori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliaverit: cum tamen, quoad periculum animæ, non multum interit, utrum quis iniuste detineat, an alienum in vaferit, contra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante juris cavilis rigore, succurritur.

Renunciatio facta post spoliū non impedit spoliati restitutionem: secus si ante facta renuncietur, & testes super spontanea renunciatione non sint admittendi ante restitutionem. h. d.

Lud quæsitum a est, si post spoliū Ecclesiæ renunciat sit deneganda restitutio? & cum non sit verisimile, quod sponte proprio iuri renuncietur, qui renunciat spoliatus huiusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciatione sponte facta, non ante admittendi erunt, quam spoliatus plenarie fuerit restitutus. Quod si ante b spoliū Ecclesiæ sponte abjurasse reperitur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Penit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia restituitur. h. d.

Sunt & alii casus, quibus iure denegabitur spoliatis restitutio: ut puta, cum agitur per modum exceptionis de alia spoliatio opponitur, aut tam super proprietate, quam super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse contulerit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spoli, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operatur restitutionem, si spoliator non abisset per contumaciam, vel delictum. h. d.

Idem si spoliator non per contumaciam, vel per delictum absente, ab apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si eum spoliatum iudicibus constituerit, intra certum temporis spacium restituatur, si reus intra præfixum terminum sese iudici exhibere non possit, quantum temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem & dejectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

Si contra agentem de spolio opponatur exceptio, per quam concedatur actorem non possidisse, spoliatus ante omnia non restituitur. h. d.

Sed & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minime possidisse concludat, tandiu substituenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: ut ecce, nec laici spiritualia possidere, nec sacerdotes uxores habere possunt. Unde si vel illi se beneficiis spoliatos, vel hi ab uxoribus se desitutos coram iudice conqueantur, & ab adversariis de secularitate, vel de sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio.

Cum pro spoliatore nullat iuris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.

Quoniam & cum sola juris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militet, impedienda erit restitutio: ex quo apparet, eum qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possidisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi evidenter docuerit, quod earum possessionem legitime assequutus fuerit: quia eas occupasse iniuste verisimiliter præsumitur, cum ex prædiis perveniant intra alienam parochiam constitutus, manifestumque sit, eas iure communi ad eandem Ecclesiā pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

Beneficiis non restituitur ante omnia: idem si in restitutione timeatur de periculo animæ, vel scandalo, quæ differunt restitutionem. h. d.

Pures præterea sunt casus, quibus spoliatus illicto non restituitur: veluti, cum hæresis animæ periculum immineret, vel scandalum timeri possit: & alii, qui non mi-

a. C. de ex. co. n. b. C. de ex. co. n. c. C. de ex. co. n. d.

nus secularibus, quam Pontificis legibus committitur. Spoliatus potest suscipere petitionem ante restitutionem, & in ea contentione possessorium: secus si sit constitutus: nisi iuramentum per se videatur. h. d.

Postremo sciendum est, in spoliatio omnino contentum esse a, si spoliatus proprietatis litem appetere fuerit, nullam de illata sibi violentia mentionem faciat, antequam renuntiet iuri sui, aut concilium in proprio iudicio, ut idem debeat super possessione, etiam postoratorio suspensio, audiri. Quod si renuncietur fuerit, vel concilium, ut iam possit citia proprietatis litem comminari, ne lites litibus incalcetur, & via possit fraudata aperiri, causa non desat, possessio non erit comminatus nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex illa causa viderit expedire: puta, cum ex persequendo iniquitate valetur facile arguitur, & spoliato, casu sine dolo spoliatoris, dominium probandi facultas subtrahat fuerit.

DE LITIS CONTESTATIONE

TITVLVS XI.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quæ definitur super adhibitis. Et quando dicatur litis contestatio. h. d.

Hactenus ea complexi sumus, quæ pertinent ad ante causam discussionem veritatis, quæ ante tam iudicii partes habentur, quam postea præparatoria, perueniamus nunc ad ea, quibus iudicium iudicium constituitur. Est autem iudicium iudicium adamentum quoddam, in contestatio nam si in partibus prætermis fuerit, proculdubio omnia, quæ quæ fuerint, corrent, sequè ipsos litigantes in laboribus & sumptibus versabunt: unde nec restituitur nec ad sententiam per iudicem procedi potest. Verò fit per petitionem in iure propoliam, & congrua responsione sequatur, animo contestatio iure factam, cum iudex per narrationem negotij certam rationem ceperit: unde si quis positionibus singulis respondens, aut peremptoriam exceptionem proponens, negotium per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litis contestari. h. d.

Fratrem d. litis contestatio non fit per procuratores, sed etiam per procuratorem, iurata, & veritas similes.

Advocati responsio nisi sit facta revocata, facta litis contestationem. h. d.

An advocati responsio litis contestationem faciat, dubitatur potest, & ex facto respondentem est, nisi iura invocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actura respiciat, facta litis contestatio. h. d.

Nec solum, cum per actionem iudicium instauratur, litis contestatio necessaria: sed etiam ad iudicium iudicium officium pro ipsa proponitur actione, iudicium restituitur in integrum non incidit, sed præsumptio postulat.

Qui effectus sequuntur ex litis contestatione. h. d.

Item obligatur, dilatorius exceptio, nisi peremptoria, actiones perpetuantur, per se ipso in integrum restituitur quoque effectus emanant, ut iam citabimus quæ iudicij iudicij constitutionibus suis loca tenent.

Cum civiliter agitur, & probabiliter de morte agitur, vel de turba absentis timeatur, possunt exactionari litis contestari. h. d.

Admoneandi tamen sumus, quod traditum est, litis non contestata non posse restitui, & non aliter.

a. C. de ex. co. n. b. C. de ex. co. n. c. C. de ex. co. n. d. e. Ex. ut litis non contestari per iuramentum. C. de ex. co. n. d.

117
tentiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiler est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copis fortuitis casibus subtrahatur, fenes, & valetudinari, & alii testes de quibus ex probabili causa timeatur, etiam in non concessa sint admittendi, seu pars conventa sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Quos testes examinavit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum vel convenienter ad versarium, vel examen denunciare, h. d.

Debet tamen actor intra annum, ex quo factas si- bi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem hujusmodi testimonium receptionem eidem denunciare. alioqui actiones sic receptae non valebunt, ne forte hoc pro- curetur in fraudem, ut scilicet processu temporis excep- tiones legitime ad repellendum testes, vel alia locum habere non possint.

Quos testes s. bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessarium testimonio h. d.

Sunt & alii casus, in quibus absque litis contestatio- nis legitime possunt testes produci, & lites sententia remitti: quos tam ex his, quae supra de contumacia di- ximus, quam etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et generaliter, ubicunque libellus non exigitur, aut jus agendi contra certam personam non dirigitur, lites contesta- tionem non est necessaria.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE. TITVLVS XII.

Ab iuramento subire iuramentum calumniae, cadit ab actione, & non habetur pro confessio h. d.

Ed ut veritate pravus iudicia expediantur, institutum est, ut litigatores in exordio litis de calumnia iuranda jurare debeant. Quod iuramentum si quis iustitiae recusaverit, actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confesso reus habendus erit.

In casu suo. Et si clericus non cogitur jurare de calumnia, si- cut in propriis: quo casu jurat propositi tantum scripturis, non iactu. h. d.

In hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura pe- teterunt. Venerunt enim, ne dum propria Ec- clesiae causa peragitur, inconsultis illorum praelatis hujus- modi subire iurandum cogantur, licet in propriis cau- sis hujusmodi privilegio minime gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc iuramentum subire vel permittuntur praelati, vel jubentur, non tactis e, sed tantum propositi scripturis id implebitur.

Idem etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia. h. d.

In casibus spiritualibus olim de calumnia minime iura- bantur, sed quia & in illis litigatores frequenter calum- niarum compertum est, novissime sancitum est, si in eis id quod ceteris constitutum est, observari debeat.

Etiam procuratores jurare de calumnia tenentur, quando cum- que iudicium viderint h. d.

Et non tantum principales, verum etiam procurato- res, & syndici h. hujusmodi iuramentum suscipere compellendi erunt, etiam si quid ponere aut respondere debeant, a dominis instructi fuerint: aut post hoc praesti- tum iuramentum deparati fuerint: nec enim illud intra certa iudicii tempora coactatum reperitur, sed i pote- rit iudex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia juratur etiam in causa appellationis h. d.

Praeterea, & quamquam in prima instantia partes iura- verint, non tamen praeterea in causa appellationis hujusmodi iuramentum declinare poterunt, cum rur-

a. C. si. sed si ext. ut lite non contest. b. d. c. si. s. sunt & alii. ut in non contest. c. si. ext. ex. si. d. C. i. & seq. ex. ex. e. c. f. ext. ad. f. C. i. & seq. ad. si. in. g. Ca. 2. s. procuratores, eod. si. in. h. h. C. i. & seq. ext. ad. si. i. Ca. in. fin. eod. si. in. k. C. i. in. prin. eod. si. in. e.

sus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate jurare partes sint compellende.

Iuramenti de calumnia omisso non vitat processum. h. d.

Illud postremo admonendi sumus, quod propter omis- sum a facite in tota causa calumniae iuramentum, judi- cialis processus alias factus legitime, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum hujusmodi iura- menta praestari de substantia ordinis iudicarii non exi- stat.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR. TITVLVS XIII.

Lite pendente nihil innovandum: & si tunc pendere dicitur, cum citatio legitima pervenit ad partem citatam, aut per eam factam est, quod minus pervenerit h. d.

Instituta ergo lite, & solemnibus praestitis satisfactio- nibus, & calumniae iuramento exhibito, ad probatio- nes, & merita causae defendendam erit, & interim- pendente lite nihil innovari poterit. Lis & interim pen- dere hoc respectu tunc dicitur, non modo cum lites con- testata fuerit, verum etiam postquam a iudice comperenti- citatio manavit, & ad partem citatam, pervenerit, vel per eam factum est, quod minus ad eius notitiam pervenerit, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quae possit quis instrui, super quibus in iudicio convenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. h. d.

Planè e ab eo, qui postquam a sententia provocavit, possessionis fructus dilapidat, etiam lite pendente se- questrari poterunt.

Lite pendente non invalidat matrimonium contractum. h. d.

Secundum d si dum super matrimonio lites pendet, se- cundum quis matrimonium iure contraxerit, si pri- mum non tenuisse declaratum fuerit, pendente lites ob- tentum secundum irritari non poterit. Et tamen qui in contemptum contraxerit, competens poenitentia imponenda erit.

DE PROBATIONIBVS. TITVLVS XIV.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. h. d.

Probatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis mediis facta demonstratio. Contingit autem quid- probari variis modis: ut puta confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurisjura- randa religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspici- one vehementi, fama, atque aliis adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & quae sint positiones. h. d.

Partium confessione tunc constat probatio, cum reus- positionibus respondendo, vel alias in iudicio de in- tentione confiteatur actoris. Sunt autem positiones, bre- ves quaedam narrationes, facti seriem continentes, ad eli- ciendam veritatem conceptae, super quibus quis petit ab adversario responderi, quas ad faciilem & expeditio- nem litem propter partium confessiones, & probatio- num defectum ulius longævus in causis admittit, & juris- probavit auctoritas.

Recusans respondere positionibus habetur pro confesso. h. d.

Si quis igitur positionibus sibi factis respondere re- quisitus recusaverit, vel, ne responderet, se per contum- aciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tam- en ita demum obtinet, si a iudice respondere iustus, il- lum absentem fieri contigerit: sed si antequam jubere- tur, contumaciter abcesserit, tunc pro confesso minime repu- tabi ut, sed contra eundem, tanquam contumacem, pro- cedendum erit, prout juris ratio dicta verit.

Recusans respondere positionibus habetur pro confesso. h. d.

Si quis igitur positionibus sibi factis respondere re- quisitus recusaverit, vel, ne responderet, se per contum- aciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tam- en ita demum obtinet, si a iudice respondere iustus, il- lum absentem fieri contigerit: sed si antequam jubere- tur, contumaciter abcesserit, tunc pro confesso minime repu- tabi ut, sed contra eundem, tanquam contumacem, pro- cedendum erit, prout juris ratio dicta verit.

Recusans respondere positionibus habetur pro confesso. h. d.

Si quis igitur positionibus sibi factis respondere re- quisitus recusaverit, vel, ne responderet, se per contum- aciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tam- en ita demum obtinet, si a iudice respondere iustus, il- lum absentem fieri contigerit: sed si antequam jubere- tur, contumaciter abcesserit, tunc pro confesso minime repu- tabi ut, sed contra eundem, tanquam contumacem, pro- cedendum erit, prout juris ratio dicta verit.

a. C. in prin. & 9. l. eod. si. in. b. C. l. 2. si. c. Casi. ex. de sequest. poss. d. C. in. Appellat. ext. de spons. e. Clem. si. de verb. sign. f. C. de. conf. si. in. e.

Confessus, & probationibus contrarius, agnoscitur: Et confessio erronea, si statim retractetur, non affert praedictum. h. d.
Reditus, diligenter ab actore disputandum erit, an a reo super controversia legitimam confessionem extorsit: quo quidem casu & ipse probationum oneribus relevabitur, & iudicis in cognoscendo partibus stantibus statim super tali confessione pronanciandum erit. Plane a se per errorem facti huiusmodi confessionem emanasse, doceatur, confitenti, sed tamen confessionem suam statim revocanti, nullum praedictum generabitur: alioqui, quod sua quisque voce dilucide testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare.

Reus tenetur edere actori, nisi instrumenta communi, hie dicit.
Non tamen, quia positionibus reus respondere compellitur, documenta quoque, quae ad causam pertinentia penes se detinet, nisi sibi cum actore sint communi, exhibere compellendus erit: nam grave nimis esset, illum ad eorum exhibitionem urgeri, per quos sibi postea praedictum fieret. Sed actor ipse, in intentione, sumptis congruis dilationum temporibus, intentionis suae proprias probationes afferret, vel testes inducendo, vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

Reus etiam iudex ad videndum iurare, & deponere testes: Et testi iurato non creditur, nisi fuerit rursus iuramentum a parte, h. d.
Debet autem in primis, si ex dictis testimonio rei sit eadem veritas, ad moneri adversarius, quod auditurus iuramentum veniat, a, ne si praetermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & testimonio depositiones non aliter recipiuntur, quam prius iurandi religione firmaverint, quod tantum, quae vera noverint, professione suae testificationis aperient: nullius enim testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in praedictum credi debet alterius, nisi forte iuramentum ab adversa parte remittatur.

Testes recusantes iurare, sunt sub poena excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenent, h. d.
Quod si testes a iudice moniti se, vel odio, vel gratia, vel timore a ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compellendi erunt, nec audientur, quod se, quod minus deponant, proprii iuramenti vinculo innodatos asserant.

Diligens debet esse iudex, in examinando super omnibus qualitatibus totius causa, h. d.
Interrogabit ergo iudex testes in qualibet causa ad minus duos (nulla enim causa est regulariter, quae unius testimonio quantumvis legitimo terminetur) eoque diligenter examinabit, de singulis circumstantiis diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, ceterisque, quae ad rem facere, & negotio convenire existimabit. Illud quoque subtiliter animadvertere non omittet, quo vultu, qua constantia, quae animi trepidatione testes deponant, cum interdum ex his, vel ipsi in vitis testibus, magis quam ex verborum serie, rerum veritas elucescat.

Ex causa delegabit iudex examen testimonium, h. d.
Si qui tamen erunt, qui interrogandi sunt, valetudinariis, vel senes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi, ut ad praesentiam iudicis venire non possint, idoneum deligat iudex, quem ad suscipiendas illorum attestaciones dirigat.

a. C. si in gl. ext. de conf. b. C. r. sub. cor. ext. no. c. C. si per partem ext. de fide instrumentorum. d. C. r. ext. de test. e. C. in d. ext. de test. f. C. licet unum ext. de test. g. Ca. cum iuramentum ext. de test. h. C. si quis testimonium ext. de test.

Testes considerantur conditione, non aetate, h. d.
Testes vero non omnes recipiendi sunt, sed idonei, duntaxat, & idonei. Considerantur autem rebus conditione, natura, & vita. Conditione, si liberi veluti sui, non servus: servus enim sapere metu dominantis, veritate testimonium supprimit. Natura, si vir sit, non mulier: nam varium & mutabile semper sermo.

Mulieres non sunt in forum trahendae, nisi testimonio iuraverint, sed ad eas est mittendus tabellus, h. d.
Cujus tamen testimonium, si quando necessarium fuerit, a, cum mulieres honestas ipsae, ac nuptiae, pro dotor virorum coetibus immiseri prohibentur, quantum auctoritate testimonii ferendi causa, vel alia, quae non non exprimat, in iudicium personarum extorci, ut arahi non poterit: sed ad eas mittendus tabellus, de quo Bonifacianus continuationis tenent, procedendum est.

Testis mala vita caret, h. d.
Vita caret testis, si innocens sit, & integre vitam vitae bona deservit, fide caret.

Certis personis iustificatis pro Ecclesia, & singulis personis iuramentum suum, nisi tamen aliqua causa praedicta extiterit, non dicit.
In summa, quicumque iure minime prohibentur testimonium perhibendum sunt admittendi. Cuius ergo a ferendo testimonio super negotio propriae utilitatis, vel alia singularis personae, in causa laica extorci arcedi non erunt, nisi ad eundem, respondententem fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabili impedierit.

Monachi de confessione, Abbas, possunt testimonium iurare, h. d.
Monachi quoque, & quicumque sub aliove obedientia constituti sunt, de sui praesentis licentia testimonium dicent.

Christianorum testimonia ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.
Christianorum testimonium ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.

Christianorum testimonium ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.
Christianorum testimonium ad veteris in fidei articulis non contra, h. d.

Criminosus perseverans in crimine non potest iurare, et datus vero in causa criminis potest, nisi fuerit non iuravit, nisi sit affectus infamia: in causa vero criminali, iure criminis deficiens admittitur, h. d.
Plane quod de criminoso dicitur, ad testimonium recipi: nam sic, cui ab adversa parte opponitur, tunc in ipso crimine perseverat, tamen in civilibus, quibus criminali causa ab omni proferis testificandis abstinendum erit: si vero sit de crimine certioratus, nec comitetur infamia, non est in causa civilis, vel criminis de crimine civiliter agitur, praeterquam pro non persequi, repellendus. In criminali autem quibus in studio iudicio contra ipsum accusatione de crimine iuramentum confessus, vel convictus fuit, vel si tunc per eum iuramentum convincatur, aut eius gravata sit opinio, nec eo quod doque fuit tali modo repulsi: quomodo hoc non excludetur in causa civilis, potest a testimonio, si repenitentiam, removeri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam si superveniente causa, h. d.
Lud in dubium non venit, eius testimonium, qui rege deponit, infringi, debitorum testimonium, quantumquam illam post depositionem factam esse contigerit criminofum. Nec enim quod testis iuramentum

a. C. de iud. in d. b. C. cum nonnulli ext. de test. c. C. de iud. ext. de test. d. C. cum nonnulli ext. de test. e. C. de iud. in d. f. C. cum nonnulli ext. de test. g. C. de iud. in d. h. C. de iud. in d.

et. ex huiusmodi eventu postea debet infirmari, cum culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum non divinaverit.

Domicilii quoque, & similem habentes causam familiam quoque morbo versimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, ut super eo legitime convinci possunt, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit advocatus, vel procurator. h. d.

Is quoque, qui in prima instantia alicujus causae advocacionem & patrocinium suscepit, licet advocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causae profectus, in iudicio appellacionis in testem recipiendum non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iuramento. h. d.

Debent autem iudices tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus causis ad exhibendos testes, non solum unam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam vero disceptantibus non largientur, nisi praefito ab eo, qui postulat, iuramento, quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos iurat nunc de novo producere, prius notitiam habere nequeverit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit: quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maxime si productioni testium non fuerit a partibus renuntiatum.

Multa conceduntur, ne probationis interest, qua aliis non committitur: quod probatur hic tribus exemplis. h. d.

Quidam ne probationes deperant, multa permittuntur, quae alioqui non concederentur, ut ecce, si in causa iudex datus fuerit, qui in testem produci sit necessarium, removendus, & alius in eius locum substitutus. Sic & aliis citato adversario recipiuntur, & publicentur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariae probationis omissione laesa, etiam adversus Ecclesiam restituenda erit.

Publicare processum non possunt testes examinari super eisdem, nec in primo, nec in secunda instantia: factis super emergentibus de novo. h. d.

Lapsis igitur tribus dilationibus, postquam renuntiatum est probationibus, & publicata dicta testimonia, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia. Et licet non licet super eisdem, vel directo contrariis similibus, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellacionis licere, cum non minus in ea, quam in principali testium sit timenda favorabilis. Quod si a nova contingat emergere capitula, super quibus partes testes novos velint inducere, recepto solemnijuramento testium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo iudicio recipiendi erunt.

Qualiter, & quando possit in teste objici. h. d.

Sed interdum accidit, ut eos, qui iure in testes recipi non debeant, admissos tamen esse ab aliqua parte pretendatur: in qua specie statutum est, ut si quis in eos habent, ante publicationem debeant objicere, postea vero nunc demum id licebit, cum iuramento partes firmaverint, quod non dolo velint ad opponendum descendere: Sed & si offendere quis paratus fuerit post publicationem didicisse se, quod in personas velit objicere, tunc quoque opponendi patere debet adversus: Idem juris est, si forte quis ante publicationem id fecerit procelatus. Ceterum cum quis protestatus fue-

rit, velle se post publicationem depositionum personas testium repellere, si quid in favorem protestantis dixerit, non de facili fides adhibetur.

Testes probatorios, & reprobativos probatoriarum reprobares licet, sed reprobativos probatoriarum non licet. h. d.

Licet a etiam admonendi sumus, quod non solum testes super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobativos probatiohes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellacionis remedium licitum erit interponere. Vltimis autem paribus ad reprobativum testium aspiatate minime licebit, ne si producendi quatuor contra tertios, & sic deinceps paribus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter iudex perscrutari debet dicta testimonia, & quod potest illos repetere, & interrogare usque ad sententiam. h. d.

Publicatis igitur attestacionibus, non solum b ad multitudinem testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem asstiterit iudicabit, animi sui movum informabit: quod si circa alicujus testis dictum iudicis haesiterit intellectus, eundem rursus ad examen revocare poterit. Et generaliter iudex usque ad prolationem sententiae interrogare sub facto poterit, ubicunque aliquis dubitationis e incidit.

Testi statim scriptum corrigenti, non admittit ob id fides, & potest iudex testem repetere super omni. h. d.

Evm quoque, qui non studioso, sed lingua lubrico erraverit, & sele confessum correxerit, reprobare iudex non debet: scias autem, si correctio nisi tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscure deponentem poterit, sed etiam a principio super certis capitulis eundem interrogare postulante adversario, vel negligentia, vel calliditate praetermittit.

Probationes sunt non solum testium, sed & instrumentum: & instrumentum appellacionem non largi sumpta continentur solum scripturae, qua in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes viva vocis adminiculo in probando desistuta fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeo late pateat appellatio, ut hoc nomine etiam testes continerentur, quippe & ipsi causam instruant, nos tamen in praesenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis unimur, quae quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autem d in iure poterunt instrumenta, non solum ante attestacionum publicationem, sed & postea usque ad diffinitivum sententiae calculum: antea tamen, quam in causa conclusum fuerit. In causa a autem conclusum esse tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renuntiatum fuerit.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & qua sit scriptura publica. h. d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum si, si per manum publicam scripta fuerit, ita ut appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solum scripturae, fidem faciunt. h. d.

Idem g. & de exemplis dicendum erit, quae tamen, si solemniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt auctoritatem: Solemniter autem tunc dicitur sumpta b, cum coram Ordinario iudice, vel

a Ca. 4. in ff. de test. patroni. 4. 3. b C. pen. ext. de testib. c Causam ext. de testib. d Clem. 2. de testib. e C. ext. de testib. f C. presertim. ext. de test.

a C. licet. ex. 3. extrav. de testib. b Ca. in infra. & c. cum causam ext. de testib. c C. cum clamor. extr. de testib. d C. cum dilectus. ext. de fide inst. e gl. in d. c. cum dilectus. f C. ext. de fide inst. g gl. 2. c. extrav. de fide inst. h C. pen. de fide inst.

ad hoc ab iplo specialiter delegato presentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitata comperit, per publicam personam exempli sumi precipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, factum silem. h. d.

Andem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quae ad petitionem eorum, ad quos pertinent, permisso iudicis ordinarii in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte preventus ea non perfecit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumenta non vitata, & de vitio non suspecta creditur, & error solum littera, & raso in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h. d.

Exhibebuntur & ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui vitata, aut aliter pacto de falsitate suspecta, quamquam si exceptor litigum & imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto a interleverit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendum probationem potest iurandum deferri. hoc dicit.

Quod & sine testibus, nec instrumentis intentionem quam actor legitime deduxerit, permittente iudice, non plene probationes iurjurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste aperiatur.

Iuramentum aliud voluntarium aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

Ed cum sit iuramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit scilicet aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad suppleendas probationes a iudice parti deferretur: quod propter necessarium nuncupatur, & quod a iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis, recusari non poterit.

Quae sunt iuste cause recusandi iuramentum. h. d.

Sunt autem iuste cause recusandi iuramentum, si actor plene probaverit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam alleat: & si quae sunt huiusmodi.

Si pro re sunt praesumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi actor iudex arbitretur. h. d.

Ed et si pro re praesumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferret ad suam tuendam innocentiam, nisi in spectis personarum & causae qualitatis, aliud actori deferendum censcat.

Voluntarium iuramentum est, quod deferretur a parte parti, quod deferenti potest resisti, nisi sit in famosis actionibus. h. d.

Voluntarium est, quod a parte parti in iudicio deferretur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferret, & ab eo, cui deferretur, licite recusari ac resisti poterit. Planè si reus famosis actionibus conventus fuerit, huiusmodi iuramentum agentis referri minime permitretur, cum non actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes cessant personarum iudicium. h. d.

Iudicis inspectione consistunt probationes: utputa, cum pro terminandis finalibus quaestionibus propriis oculis loca iudex subijcit, aut ex aspectu corporis atque colloquitur, aut cum ex literis Ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatis honestatis quis apprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis & prudentibus matronis, vice sua iudex inspicit mulierem. iudex.

a Cpen. ext. de fide instr. b Cinter delictos. extr. de fide instr. c Ex par. ext. d. ii. d Cox litem. d. n. ext. e Cfm. de iurjur. f l. i. c. fi. ext. de iurjur. g Cfr. ext. de iurjur. h d. c. fi. in gl. i. de iurjur. i Cfm. in princ. ext. de iurjur.

Notorium probatione non indiget. h. d. Ed & si quid notorium fuerit, a testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius delectari non debet, cum talis probationem, vel testimonium dicentium non requiritur.

Iudex debet advertere, ne dolum recipiat pro notorio. h. d. Ed cum multa dicantur notoria, quae non sumuntur recipere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notoriae. h. d.

Notorium proprie accedit vehementi suspitione, si si (exempli gratia) de carnali copula quatuor loca sint, quae solum cum sola, nudam cum sola, in circumlocutione, locis secretis, & ad hoc commotis, a iuris electis se vidisse deponant, proculdubio ea de iudicibus tam vehementibus sequatur copulae praesumptio poterit. Planè si de gravi crimine actum fore, propter solam suspicionem quamquam vehementem, ratio non demerabitur.

Fama praestat adminiculum caetera probationum. h. d. ex variis debet animam suam instruire. h. d.

Amara quoque si de aliquo facto investigata fuerit, reus praesumptionibus non leve, praesentem in publicam, praestabit adminiculum. Denique circumlocutione iudex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex variis argumentis, & testimonio, quae vel aptius de iudicibus poterit confirmari. Iudicantur enim operum mira firmari, & ordinem rerum plene inquirere dicunt, nec sententiam prius ferre, quam per se totam illam habeat in quaestione, quod non proponat.

DE SENTENTIIS ET RE IUDICATA

TITVLVS XV

Duae sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiva, & interlocutoria potest revocari ante diffinitivam. h. d.

Videamus nunc de sententiis, & re iudicata. Ed autem sententia nihil aliud, quam conventa proposita a iudice rite facta definitio. Interlocutoria duae sunt species: aut enim interlocutoria sunt, aut diffinitiva. Interlocutoria est illa, quae non prosequitur, & sine causa fertur super his, quae iudicari, vel emergunt: qualis est cum iudex dandum, vel negandum dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interlocuatur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis ferri oportet, nec diffinitivam sententiam quaque iudex revocari poterit.

Diffinitiva sententia est, quae condemnando, vel absolvendo finem imponit, nec recipitur de revocata in ea re, nisi in iudicio, vel a iudice, sed sufficit aequiliter. h. d.

Diffinitiva vero sententia est definitio iudicialis, quae condemnando, vel absolvendo principalem conventionem finem imponit. Diffinitiva est eam, quae nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac ulterius, retrahendi copia nulla denegabitur. Non tamen ut sententia velata, condemnandi, vel absolvendi verbum necessario continere debebit: sed satis erit, eius diffinitionem, qui de hoc habet. Unde rescriptum est, eius diffinitionem, qui de hoc habet, & precipere pronunciet, legitime sententia dicitur firmata.

Sententia debet ferri sedens, & de sereno animo. h. d. vult. & Episcopus facere potest, quod alio pro ferri. h. d.

Vocatis igitur partibus, loco & tempore congruo, iudex ipse sedens & sententiam de scriptis pronunciet.

a Cde mansissa. i. q. i. c. tua non ext. de iud. d. c. i. c. c. consilium nos. ext. de appell. e Cillero f. m. ext. de app. d. C. et qui appell. d. diffinit. i. q. d. c. Cfm. in. i. d.

ne profertur: alias si non iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum eiderit, vel stando, non defendendo iudicet, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare necesse. Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex atollit, in fatis personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam usque plurali numero: sicut in eadem electione, h. d.

Sententia, ac mandantibus per unum tantum sententia recitatur, si plurali numero petendo usus fuerit, penitus habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione fervetur.

Si duo iudices ordinarii sententiam diverfas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi alteri causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia potest ex voluntate deleganti: si vero arbitri, neutra tenet: si vero unus tantum ex pluribus prononciaverit, nulla erit firmior, h. d.

Ex hislo dubitatum fuit, duobus iudicibus diverfas profertentibus sententias, utra sit habenda potior: in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria processerint, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta, libertatis, dotis, matrimonii. Si vero ex delegatis, utraque ex delegatis pendebit arbitrio. Quod si ex compromisso, utraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus et iudicibus datus unus tantum ex eis prononciasset proponatur, adeo nullam sententiam vires obtinebit, ut nec provocacionis remedium necessarium sit futurum.

Indicare secundum leges, & consuetudinem, debet quilibet iudex, utam summus Pontifex, quo tamen ex causa potest ab illi recedere, h. d.

Sed si ordinarius sit, sive delegatus iudex, in primis illud observare debet, ne contra se iudicet, quod legibus, aut Canonibus prohibitum sit; alioqui ipso iure sententia non subsistet. In causis quoque, quas summi Pontificis e iudicio deciduntur, cum in similibus causis ceteri teneantur iudicare, similiter iuris ordo, & vigor aequitatis subtiliter observandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & utilitatis dispensative duxerit statutum.

Lata sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, sicut tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicitur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris, h. d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expressa, sed a iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum ius quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicuntur autem iudex contra ius constitutionis prononciasse, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisset, & testamentum iure fecisse prononciatur. Contra ius vero litigatoris, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quatuordecimum implevisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam, corruptus iudicet, summe puniendus, h. d.

Si autem si, quin gravamen partis alterius in iudicio aliquid iniuste fecerit per gratiam, vel per sordes, sive ordinarius, sive delegatus sit, ab executione officii per annum suspendendus erit, & ad estimationem litis parti, quam laeserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante divinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innotabitur, a qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, aliis quoque legum animadvertionibus coercetur: cum dignum sit, ut qui in multis audeat offendere, poenæ etiam multiplici subdatur.

a. C. pen. in l. 1. §. 6. b. C. si. extr. ord. tit. c. Ca. i. q. 1. §. si. ver. v. §. §. p. 2. §. 6. d. Ca. i. extr. ord. tit. c. G. in causis. extr. tit. c. I. sed. tit. in 6.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retrahitur non potest, h. d.

Ita tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius revocari non poterit. Cum a enim post decem dierum spacium sententia in auctoritatem rei iudicatis transeat, qui ad provocacionis subsidium intra id temporis spacium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum precludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris vel lata sententia obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententia etiam post decem dies rei iudicatis firmitatem sibi vindicare non valent, veluti cum de matrimonio b. est questio, aut servata sententia salus animæ in discrimen adducitur, & alii plures.

Res inter alios acta alius praesudicium regulariter non adfert, h. d.

De eo quoque admonendi sumus, quod citi sententia transeat in rem iudicatam, prater eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem laedet: si quis tamen a, cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competere, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, a quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata praesudicium.

DE EXECUTIONE REI IUDICATAE. TITVLVS XVI.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali vero post quatuor menses: qui terminus potest brevior, & prorogari, h. d.

Si igitur sententia lata legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multum intererit, utrum super reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primum enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spacium executioni mandabitur. Licet autem quadrimense tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & retardari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breviorum, sibi id imputare debet, cum ex voluntate propria iuris beneficium contempserit videatur. Unde postea non audeatur appellans nisi forte aduersus eum modus executionis Canonicus excedatur, sive ab ordinario, sive a iudice delegato, sive etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a Principe potest propriam sententiam intra annum exequi, h. d.

Sed a si ordinarius ad mandatum iudicis a Principe delegatus noluit, aut quibusdam obstitentibus sententia ab eo lata in suo effectu mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiasticæ sententia coercere, & non solum usque ad quadrimense tempus, quod ad solvendum debitum a lege conceditur, sed usque ad annum integrum ad exequendam sententiam iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententia, adnotans exceptionem fraudis, seu nullitatis, non ut super ea prononciet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicaverit, transmittat, h. d.

Quod e si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, & circa negotium fraudis intervenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quaestiones, si qua inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam iniustam, h. d.

Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententia ordinario demandetur, quaeri poterit, an sit ipsam iniustam esse cognoverit, executioni eam mandare

a. C. quod ad consuetud. §. taliter. extr. ord. tit. b. Ca. later. extr. ord. tit. c. C. pen. extr. ord. tit. d. C. significasti vobis, extr. de off. deleg. c. C. de castro. extr. de sent. & re iud.

debet, an sit et subsistendum potius? in qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegatus teneat obsequium licet sententiam non esse iustam noverit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi a dato iudice impetrare valeat, ut ab hoc opere ipsum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violententer resistere, sed & apud eundem instare poterit, ut executionem tandiu differri patiar, donec principi rei veritas innotescat.

Si Papa scilicet commisit appellationem interpositam a suo delegato datus cum iustitia, appellatione remota, iurisdictio primi delegati est suspensa, quoad executionem, h. d.

Ed quid si cum a sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, provocatum fuerit, & litera post appellationem ad alios iudices emanaverint, an ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiae a prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicas alius iudicibus appellationis causam ex certa sententia committit, & appellationem videat recipere, & simul priorum iudicum reprobare jurisdictionem. Visque eod igitur sententiae suspensio executio, donec appellationis merita plenus discussa fuerint.

Desultorio restitutionis in integrum differri executionem. b. d. Antur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transierit iudicatum, differenda nihilominus erit executio: ut puta, si non preterlatis causae in integrum restitutio b peita fuerit, & alii plures.

DE APPELLATIONIBUS. TITVLVS XVII.

Quid sit appellatio, & quare inventa, h. d.

Appellandi usus praecipue iudicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam detegit. Est autem appellatio jurisdictionis prioris iudicis per superioris invocationem legitime facta suspensio: vel, appellatio est provocatio ad maiorem iudicem ratione gravaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extrajudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quia appellatio provocatio dicitur, h. d.

Appellationum duae sunt species. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litem ingressum e ab aliquo gravamine appellat, ut puta a ab electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet extrajudicialibus actibus, ex quibus se gravatum putet. Licet enim seculares leges e non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt: nec solent huiusmodi iudici proprie appellationes, sed provocaciones. f

Appellatio iudicialis dividitur in duas species, h. d. Rvius in iudicio appellatur, aut ante diffinitivam sententiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, vel alio gravamine provocatur. Postea, ut cum ab ipsa diffinitiva sententia appellatur.

Appellari ab interlocutoria, debet in tempore appellare, & intra triginta dies a postula petere, & exhibere contentum causam appellationis alia causa confutatur deserta, h. d.

Mvltum autem interese, an a diffinitiva: nam g primo casu, & causam appellationis in seipis assignare, & a iudice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spa-

cium debent ab eodem iudice exhiberi, contentum de appellationis causam, & cur appellatio non sit admissa, vel si appellationi forsitan ex superioris reverentia debeat tum. Alioqui a si eos intra idem tempus appellatio petere pretermittat, appellationi fux remissionis, multoties, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam.

Pont tres casus, in quibus o non petere. Appellatio non dicitur, h. d.

Idem iuris e est, si iudex, a quo appellatur, remanere iudicium appellanti ad recipiendos Apostolicos assignatus, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nec eos sibi tradi petat: idem & si iudex appellanti respondens intra iuris terminum se daturum, nec intra dictum spacium congruo loco & tempore instanter & constantitens uno contextu petierit, vel sibi oblatos appellacione capere recusaverit.

Taciti & expressi eadem est virtus, h. d.

Qvod si iudex e in termino per cum petitis assignati non dederit, aut si dum petentem, vel post iuris terminum, vel nullo certo termino petitis, ad instanturum affererit, post ea per appellacionem, cognovimus & tempore, & tempore, & tempore, unico etiam contextu quibus eos exhibere non curaverit, petende postquam appellacionem prosequi appellans poterit, ac si petitis se fuissent Apostoli denegati. Alia quoque operantur, prout ex tenore tam Innocentianis e, quam aliorum constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a diffinitiva non est necesse causam exhiberi, h. d.

In appellationibus autem e a sententia diffinitiva interponendis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam supra dicta diligens observatio per contra dicitur cum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet datus aliquid, quia scilicet vera, reparatur legitima, h. d.

Cum autem ex probabilibus causis ab interlocutoria quae si probata fuisset, deberet legitime recipi, de quo supra ea superior cognoscat: nec enim iustitia e appellacione probare, quod ex causa huiusmodi appellacione non doceat esse veram, nisi hoc se ostenderit probatum non fuisset admissus.

Qui minus rationaliter appellat, contentum non recipit, sed ad inferiorem iudicem remittitur, nec postea quia ab eo appellari potest, quod in expressis, h. d.

Qvod g si iudex minus probabiliter appellacionem esse commiserit, appellamentum ad inferiorem iudicem committit, & in expensis alteri parti condemnandus, aliter ipse procedat, nec licebit appellanti aliam iudicem petere, quam quas in appellatione sua nominavit appellacione fecit.

Si dicitur ex iniusta causa appellacionem, iudex ad quoniam non petat, nisi prius recepta appellacione, ut probabit, nec potest agnoscere de causis veritate, h. d.

Qvod si obicitur h, non ex legitima causa ante diffinitivam appellacionem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellacione recepta, velut emissa ex causa probabilis, iudex superius appellacione incipiat, ne procedatur, inferiori pro oblatione appellacione cessante causa cessat effectus, h. d.

Ed & si iudex sano ulius consilio, & ab eius contentione ne destituerit, quod comminandi, vel interdicendi in gravamen partis promissis, non obstante, quod huiusmodi comminatione, vel interdiccione per-

a C. quando ext. de off. del. b C. suscitata. ext. de integ. restit. c. Con. cum sit. h. si veris. ext. cod. d. Con. servatim. cod. tit. in 6. e. Con. super. o. Cleo. servatim. ext. cod. f. d. sup. cum sit. ext. cod. g. C. cod. tit. in 6.

etiam fuerit, ne processu negotii frivolis occasionibus. re- ardeat, in causis cognitione liberè procedere poterit.

Inde a quo compellere non potest appellatorem à gravamine i- psum veritatem probare, licet citare possit ad ipsius revocationem iudicandam, que facta in causa procedere poterit, eius contumacia non obstant, ac si iniquam appellasset. h. d.

Sed a videmus, an ius dicenti obtemperare teneatis, & si de ipso loqueris, si tibi is ad docendum de gravamine, & si de ipso loqueris, ad eundem revocationem audiendam pertinet. Et sane cum id ipsum à iudice perpendendum sit, nec coram eo de gravamine docere, nec etiam tanquam coram iudice (cum per appellatorem e- jus suspensa sit iurisdictio) comparere teneberis. Quod si tantum, ut revocationem audias, te vocandum duxeris, licet non compareas, ipse tamen in termino gravamen revocaverit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

Interdum appellatorem ab interlocutoria possidere, & facere, ut prius iudicet, cogitatur: sed appellatio iustificanda est, quia si fecit appellatorem. h. d.

Celsum in potestate iudicis gravamen revocandi potestatem est, non obstante appellatione causam reser- vante: sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit, & cuius adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, tum ad iudicem, à quo provocavit, rursus causa remittatur, id est iudicis partis contradictione minime obstante indul- gendum erit. Sed nocita, ut in legitimis expensis ad- versario, quas cum propter hoc fecisse consiterit, conde- mnatur.

Quis quum plures casus, in quibus appellatorem non est deservitum, h. d.

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam sive adeo sit vaga, & generalis, ut incerti- tudinem afferat, sive quòd omnino medio sit interposita, à parte opponatur, causa non devolvetur. Idem juris est, si super notorio crimine, vel de quo quis in iure confessus fuit, provocetur: nec enim ad defensionem ini- quitatis, sed ad praesidium innocentiae est appellatorem remedium institutum.

Regulares non appellant à correctione sui praelati. Nec à iudice Romano sed à Apostolica non subdito appellatur ad Papam. Et qui non legitime appellatorem ponitur. h. d.

Et adeo nec regulares, cum pro aliquo excessu corri- pendi fuerint, contra regularem praelati sui, vel capi- tuli disciplinam appellabunt, sed quòd sibi pro salute in- iungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellatorem deferendum erit, cum à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni non subicitur, ad Aposto- licum appellatum fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alio- qui is, qui legitime appellatorem etiam de minima causa interposita non detulit, Canonici poenis coercen- da erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa venire. h. d.

Licet autem provocacione Canonice à partibus inter- lecta iudicis, à quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitus conquireat, si tamen is, qui ab ordinario appellavit, super alia causa coram eodem con- tentionatur, praeter pro gravi & manifesto crimine ap- pellationis obtentu, quò minus Canonica censura punia- tur, effugere non potest.

Innotuit per iudicem post diffinitivam sententiam, à qua ap- pellationem fuit, retranscursum fuisse per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellacionem fuerit innovata. h. d.

Interposita ergo à diffinitiva sententia appellatione, non solum post eam innovata debent per iudicem

a C. si iudicet. co. tit. in 6. b C. in interposita. s. ille. ext. cod. tit. c C. si quis. s. si. ext. co. tit. d Can. ad hoc. ext. co. & c. praeterita. el. primo. co. tit. c C. non solum. co. tit. in 6.

appellationis penitus & ante omnia revocari: (exceptis tamen casibus, in quibus iura post sententiam prohibent appellare) sed etiam ea omnia, quae medio tempore inter sententiam, & appellacionem contingerent innovari, perinde ac si post appellacionem innovata fuissent.

Attenenda post appellacionem diffinitivam non revocatur, nisi prius de veritate consiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

Illa a vero, quae post appellacionem interpositam an- te diffinitivam sententiam innovantur, donec appella- tionis causam veram esse consiterit, revocari non debent, nisi iudex appellacionis, postquam sibi consiterit, per ap- pellationem emissam ex causa probabili fore ad se nego- tium devolutum, inhibeat Canonice iudici, à quo appel- latum fuit, ne procedat: tunc enim, quicquid post inhi- bitionem huiusmodi fuerit innovatum, est per appella- tionis iudicem ante omnia in statum pristinum reducendum, licet eadem causam non esse veram contingat.

Non refert, quid ex aquo appellatus fiat, & facta plus operatur, quam verba. h. d.

Appellasse autem dicitur non solum is, qui vocem ap- pellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto provocandi propositum declaraverit. Unde referuntur b. e. l. cum, in quem post iter ad sedem Apostoli- cam aeternam excommunicationis sententia ab ordina- rio promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cum plus sit factum, quam verbo provocare. Idem & in eo respon- sum est a, qui licet ex simplicitate forte verbum appella- tionis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cum molesteretur, Romani Pontificis protectioni subje- cit.

Iustus metus excessus adeo, quod non appellari habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & casus appellacionis expresserit. h. d.

Is quoque a, quem quò minus appellaret, iustus metus impedit, ad appellacionis beneficium convolvatur, dum modo infra tempus, quo licet provocatur coram iudice, à quo appellasse velle, vel si ipsius copiam habere nequiverit, coram probatis viris contesta- tionem super hoc proposita causas appellacionis expresse- rit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicium. Et omnium alie- rum intimatio parti appellatae est facienda. h. d.

Quòd a si à pluribus iudicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorum praesentia simul haberi possit, coram maiori parte ipsorum appellare, & Apo- stolos separatim petere licebit, valebitque haec appella- tio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellato ignorantia inti- matio legitime facienda erit.

Si unus ex pluribus appellet, & obtinet in causa appellacionis, prodest victoria consensibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

Idem ex contrario f, si plures sententia condemnati fuerint, & unus solus ad appellacionis beneficium con- volaverit, istius victoria ceteris quoque suffragabitur, si communi iure juventur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli conexi, & in uno revocatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. h. d.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis unis & precibus comprehensis in uno tantum contingat ap- pellationem veteri, utram appellatio teneat, si super alia provocatum fuerit: & cum delegatis haec sit intentio,

a D. e. non solum. s. illa. co. tit. in 6. b C. de illi. s. illi. el. secun- do. ext. cod. tit. c C. ad audientiam. ext. cod. tit. d C. si. ext. cod. c. Clem. 1. cod. tit. f Cap. pon. ext. cod. tit. g C. si. ext. de regulis. ext. cod. tit.

urde omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia situm confectur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligitur. Vnde nihil intererit, utrum appellatio inhibeat in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: ceterum a quoties clausula, per quam appellacionis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minime contingentia, tantum permixta complectitur, nisi forte & in fine literarum praedicta clausula intererit.

Appellari potest, si locus non tunc partibus assignatur, vel sententia continet manifestam iniquitatem, etiamsi sit rescriptum appellacione remota. h. d.

Interdu[m] etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in *b. eo. qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit*: nisi enim locum idoneum iudices assignent, non erit propterea appellacionis remedium interclusum, quod appellacione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellacione remota commissa fuerit, sententia tamen fieri non debet, si iniquitatem continet manifestam.

Appellatio annis, & ex causa biennio, appellatio est deferta. h. d.

Lud tam iudiciali appellacioni, quam et, qui extra iudicium interponitur, commune est, quod e huiusmodi appellacionibus annis, & ex iusta causa biennium a die appellacionis interpositae indulgetur: quo temporis spacio & prosequi, & finire appellacionis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam appellantis hoc temporis spacium fluxerit, adeo causa deferta censetur, ut etiam si appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam perse, & principaliter prosequatur, non propterea minus in rem iudicatam censetur transisse sententia a qua fuerit appellatum.

Tempti casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. h. d.

Quandiu a tamen per compromissum, vel aliam de partium expresso consensu differitur prosecutio, tempus ad prosequendam appellacionem ab homine, vel a iure praesertim minime currit appellanti, nisi forte iudex ex dilacione periculum imminere videns, in illa procedi praecipere.

Tempus datum a iure ad prosequendam appellacionem, potest brevius per iudicem ex causa. h. d.

Et licet anni, vel biennii spacium appellacionibus indulgetur, poterit tamen iudex a quo, secundum locorum distantiam, personarumque & negotii qualitatem brevius tempus moderari, intra quod si is, qui appellavit, causam appellacionis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Cogit ergo iudex partes appellacione non admittit, ut vel appellacionem interpositam prosequantur, vel eorum eo iuris parent acquiritur.

Quando periculum est in mora, debet iudex brevius terminum prosequenda appellacionis. h. d.

Superior e quoque iudex si ex dilacione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellacionem prosequente, ut periculum evitetur, occurrere: puta si in sententia lata super confirmatione alicujus electi provocatum fuerit, & utraque pars velit etiam ad annum appellacionis prosecutionem differre, potest utique imo debet is, ad quem appellatum fuit, providere terminum moderari ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellacionem datur plus, quam biennium. h. d.

a C. inquisitioni tua. ext. cod. si. b Ca. ex part. tua et primo. ext. cod. si. c Ca. cum si Romana. ext. eo. si. can. & qui. 2. quaest. 6. * Clem. pen. de appellat. d Clem. quamdiu. cod. si. e Can. cura si Romana. ext. cod. si. f Cad. hac. el. 3. ext. cod. g Coblata. b. Superior. ext. cod.

Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiam ulterius causam appellacionis prosequi concedatur, ut puta si quoniam per compositionem a prosecutionem omnimode conficitur, vel cum iudex ex proprio officio super causa electionis eorum iudicio cognoscere conceditur.

Par. potest sibi terminum prosequenda appellacionis non prorogare. h. d.

Pars quoque interdum sibi prosequenda appellacionis terminum praefigit. Sed cum hoc gratis licet extra expediendam indulgum fuerit, iuris terminum a parte praevenerit, non prorogari poterit, sicut nec in sua causa tertio provocari licebit.

Confirmatio in forma communi non prosequenda appellacione laudum in validum roboret, nisi prosequi impedit, sed non pro re ab aliquo patris passiva, facta ut quoniam non potest committi, mandato sedis Apostolicae. h. d.

Postremo sciendum est, quod si sententiam appellacione suspensam, antequam ipsa appellacionis causa commissa fuerit, vel laudum contra iura, vel commissum formam laudum Apostolice redemptio in forma communi confirmari obtinuit fuerit, nulla confirmatio appellacionis praedictam afferre, nec invalidum laudum nullo firmitatis robore maneat. Nam etiam sine laudum sententiam litigiosa rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propterea mandata de eadem teritur iudex cognoscere, & cum sine debito iudicio, quoniam sitem pacifice quis possideret, cum post confirmationem obtinuit, non erit licitum iudice actione postmodum exorta abque mandato sedis Apostolicae decernere: nisi certum sit, quod per falli iudicium fuerit elicit.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM. TITVLVS XVIII.

Minor & Ecclesia restituuntur adversus hominem, extra a sede Apostolica lata. h. d.

Ad hoc autem illi, qui appellacionem remota delictum sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnimoda recuperatio, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, & probacione sententiae graviter laesos conprocurant & appellacione temporariam fluxerint, restitutionem in integrum impetrare poterunt. Quod quidem adeo obicit, ut etiam ab Apostolice & sententia lata fuerit, non propterea impeditur in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur a Romanis sedis sententiam in iudicio commutari, cum aut iurepreum aliquid fuerit, aut quod pro consideratione statutum, & temporum, sed gratiam necessitatum aliquid ordinavit.

Restitutio Ecclesia adversus quosdam laicos, extra a sede Apostolica lata. h. d.

Ed si non sententia, sed vel contractus, vel iudicium, vel probacionis omissione, vel tempore laeso, & Ecclesia laesa fuerit, restitutio iudicialiter impetrari potest, sed non contra privatos homines, sed etiam ad restitutionem Ecclesiam.

Beneficium restitutionis in integrum non redigitur, nisi quatuor annis, si non sub sit aliqua ranciditas, nisi in laudum spacium prorogatur. h. d.

Ed si live sententia, live contractus, vel alio modo laesam pretendat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti possidet, laesio annis spacium a die laesionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi praevocationis, vel manifestae

a Cap. ex ratione. ext. eo. b Ca. ex laeso. & qui. 2. quaest. 6. c Can. cum ex laeso. si. ext. d Ca. cum ex laeso. si. ext. e Can. 1. ext. cod. f Can. 2. ext. cod. g Clem. 1. ext. cod. h Ca. ad iudic. extra. ext. cod. si. i Can. 1. ext. cod. si. iudic.

fructus probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia causa subit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendum movere debeat. Et si tempore laesa assertio, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se laesam esse legitime probaverit.

Restitutio in integrum sine retractione non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi datus cogitatus hic contentio. h. d.

Quod si semel restitutio in integrum in alio iudicio omnimodis fuerit, præterquam ad appellationem omnimodis, non erit eidem amplius concedenda, nisi novis de iustificationibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Quis, qui et quando possit de restitutione in integrum cognoscere. h. d.

Huiusmodi vero restitutionum causæ solum communi iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: si hoc ipsi delegatis specialiter demandatum fuerit.

a Canon. de iust. b Canon. de iust. c Canon. de iust.

cit, si commissio eis negotio, huiusmodi quæstionem incidere contingat. Delegati vero ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodo iudicandi facultatem, si arbitri de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter motus fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h. d.

Per supplicationem quoque Principi portectam, aut per querelam appellationis remedio destitutus subveniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quam si victrix pars idoneam seditationem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiae sine seditatione procedet, retractationis iure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare valeat.

a Canon. de iust. b Canon. de iust. c Canon. de iust.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI. LIBER QUARTUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS, ET INQUISITIONIBUS.

TITULUS PRIMUS.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituantur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et accusationem inscriptio, denunciationem charitativa monitio precedere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA Iudicia nihil ferme simile habent cum ceteris Iudiciis, de quibus proxime locuti sumus: magisque diversitas eorum est, & in institutis, & in exercendis. Instituantur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni precedente inscriptione a per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem detur. Per Denunciationem, ut cum nulla precedat inscriptione, sed tantam charitativa monitione ad Iudicem notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis crimen objicitur, est inscriptio ne-

cessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda.

Accusator non probatus obiectum crimen, tenetur ad poenam talionis, nisi suam innocentiam purgaverit: & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenam a debet incurere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians vero licet ad talionem non teneatur, si tamen in probatione deficiat, donec suam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio suspendendus erit: ut ceteri simili poena perterriti ad aliorum infamiam facile non profiliant.

a Canon. qui crimen. 2. quæst. 1. & c. super hi. in prime. ext. c.

a Canon. qui non probare. 2. quæst. 3. & can. qui crimen. 2. quæst. 1. b Canon. de calum.